

Teologická katecheze
je ŠKOLOU

CIRKEV OHROŽENA ZEDNÁŘI...

KRIZE
anglikánské
církve
a
britští
katolíciMeditace
pohanokřesťanské

1

PERSPEKTIVY

PŘÍLOHA KATOLICKÉHO TÝDENÍKU

LEDEN 1996

NOVOROČNÍ PŘEDSEVZETÍ

Zhruba před rokem uvedly Lidové noviny zajímavou rubriku, v níž zveřejňovaly novoroční předsevzetí žáků jisté základní školy. Tato vzácná příležitost nahlédnout spleť pravopisných chyb do světa osobních přání pražských školáků měla překvapivě jednoho společného jmenovatele: mnozí z nich psali o své touze netrávit v novém roce tolik času u televizní obrazovky.

Stížnostem na média jsme již uvykli. Stěžují si ústavní činitelé, představitelé církve, vychovatelé... Jak to, že si na ně, v tomto případě na televizi, stěžují i děti, které u ní podle pravidelných průzkumů každodenně tráví několik hodin? Jak to, že právě děti, vystavované jejich soustavnému působení, k nim neztratily svůj kritický postoj? Proč ostatně i my, dospělí, kteří se umíme racionálně zorientovat v tolika životních situacích, zastáváme tvář v tvář dnešní podobě sdělovacích prostředků mnohokrát bezradní? Na některé souvislosti těchto otázek se pokusíme poukázat v následujícím textu.

TŘI EPOCHY VÝVOJE LIDSKÉ SPOLEČNOSTI

V hodnocení vývoje lidské společnosti můžeme zjednodušeným pohledem pozorovat tři základní vývojové epochy. První, tzv. logosféra, zahrnuje epochu, v níž ústředním tematem společenského sdělování bylo náboženství, mýtus. Tato doba nám zanechala poměrně málo psaných stop. Hlavním úkolem bylo především zaznamenat, v co mají lidé věřit. Toto poselství, předávané zpočátku ústně a teprve po generacích převáděné do písemné podoby, poskytovalo poměrně ucelený obraz o světě, o lidském životě.

V druhém období, tzv. grafosféře, se hlavním médiem stává kniha. Nejde již tolik o to, v co by lidé měli věřit, ale spíše o zachycení rozmanitých myšlenkových světů a jejich vzájemnou konfrontaci. Zdá se, jako by končila doba náboženství, mýtu a začínala doba ideologií. Na scénu vstupuje autor usilující o vlastní odpověď na otázky, které člověka zaměstnávají od nepaměti. Zatímco dříve byl ztělesněnou autoritou moudrý stařec, nyní se jím stává všeobecně uznávaný mistr pera. To, co bylo neviditelné, propovídní a neověřitelné, se začíná porovnávat s tím, co je čitelné a pochopitelné.

S příchodem elektronických médií, rozhlasu a televize nastává třetí vývojová epocha, videosféra. Nezdá se již tak podstatné předkládat něco k věření či podrobovat myšlenky ostatních nějakému kritickému zkoumání. Důležité je najednou vše, co je viditelné, zobrazitelné a alespoň pravdě podobné. Vysoká sdělnost zvuku a později i přenos obrazu má schopnost vřít do posluchače či diváka přímo do toho, co je mu právě sdělováno. Množství smyslových vjemů nakonec způsobuje, že není schopen vše uvědoměle vnímat a jednotlivě analyzovat, a tak se oddává mnohdy jen bezmyšlenkovitému přijímání informací.

ČAS JAKO KRUH, PŘÍMKA A BOD

Všechny tři základní etapy vývoje mají radu odlišností. Jednou z nich je například jejich nestejný přístup k času. První období se obrací především do minulosti. Hledá v ní zkušenost předchozích pokolení, aby ji přetvářelo a předávalo mladším. Vidění času se podobá kruhu. Druhé období se upíná spíše k budoucnosti, předjímá a často s předstihem formuluje nové teorie a nové myšlenky. Pojetí času připomíná příčku. Poslední ze jmenovaných období prožívá lidská společnost v opojení z přítomnosti. Obrazné řešení – z příčky a kruhu zůstává jediný bod. Pro sepsání knihy bylo třeba mnoha let, formulace náboženské pravdy zrála dokonce po celé generace. Vývoj techniky však nyní

DIAGNÓZA: televizní nedostatečnost

PAVEL FISCHER

poskytuje člověku možnost pracovat řádově v hodinách, někdy dokonce rychleji, než v reálném čase. Výsledné dílo je mnohem více než v minulosti poznamenáno atmosférou okamžiku vzniku. Polotovary myšlenek vznikají bezprostředně s každou novou informací, u níž se stává rozhodující především její aktuálnost. To, co se dříve zhodnotovalo zkušenostmi generací, dnes stíhá

ním reflexem tvář v tvář pestré paletě vzorů chování, které dnešní média nabízejí. Bývá zaujmout obranný postoj: zákazy, protesty a přísnou cenzurou vlastních církevních médií poukazovat na to, že jediné ona je skutečnou nositelkou pravdy v tomto světě. A to i přesto, že oficiální církevní dokumenty vzniklé po Druhém vatikánském koncilu (zejm. *Communio et progressio*), již nazna-

Snímek Jiří Hrbek

každodenní přívál zpráv, který chrlí světové agentury. Ten však ztrácí svoji hodnotu již v několika hodinách.

VZDĚLANOST A MÉDIA

Vzdělanec dnešní doby zůstal zakotven v prvních dvou vývojových epochách, které jsme zmínili výše. Škola, přestože do určité míry audiovizuální techniky využívá, připravuje do života občany, kteří mediální svět chápou jako nesusoudný element v lidském životě. Ve výchovném procesu jsou jim zprostředkovány hodnoty, jež nám odkázala logosféra. V hodinách jazyka a literatury se naučí rozumět spisovatelům, básníkům a myšlenkovým konfrontacím jednotlivých názorových proudů grafosféry. Po celou dobu školní docházky však nedostanou příležitost nahlédnout do kuchyně moderních médií. Nenaucí se rozumět řeči obrazu, vždyť například dějiny kinematografie ještě nikdo pro školy v širokém měřítku nezaváděl. Čerstvý maturant se tedy vydává do světa se základní výbavou pro porozumění společnosti, případně umění a náboženství, z úzce audiovizuálního pohledu však jako nevzdělanec. Mezi tradiční vzdělaností a iluzorním světem médií se rozvírá propast.

CIRKEV VE VIDEOSFÉRE

Podobně jako škola ani církev dosud neprokročila onu vzdálenost, která ji dělí od dnešní audiovizuální epochy. Jejím tradič-

ností naší země. Sdělovací prostředky však ve svobodné společnosti neslouží jen jako fórum pro svobodnou výměnu názorů, ale také jako místo vyhledávané k poměřování sil výrobců a politiků či politických stran. A právě střetávání zájmů velkých nadnárodních monopolů či výrazných politických osobností s sebou přináší nebezpečí jejich zneužití. Pro politika zastávajícího krajní nacionalistické a xenofobní postoje není nic lákavějšího než zkusit zneužít k šíření svého politického programu sdělovacích prostředků. Občan odkojený věkem televize má totiž přirozený sklon přejímat modely, které mu média denně nabízejí k následování. Skutečnost, že se někomu dostane prostoru v televizním vysílání, je již sama o sobě vizitkou jeho věrohodnosti. Chtěl-li ostatně v minulosti někdo dodat svým slovům váhu, použil k tomu slovního spojení „sdělil mi to Bůh“. Později „četl jsem to v jedné knize“ však dnes již téměř bez náhrady vystřídal „viděl jsem to v televizi“. Proto je nezbytné nejen proslapávat cesty vedoucí k výchově diváka a posluchače, ale také zdokonalovat existující pojistky a hledat nové legislativní nástroje, které by přesněji stanovily pravidla mediální hry.

V této souvislosti je však zřejmý jeden nezanedbatelný fakt: církev ve svém snažení o výchovu diváka, posluchače či čtenáře není osamocena. Spolu s ní o ni usilují mimo jiné i všichni, jimž není osud demokracie lhostejný.

OPOJNÝ SVĚT DRUHÉ REALITY

Vývoj techniky však pokračuje. Ještě jsme se nestačili vyrovnat se čtyřmi televizními kanály, a mnozí z nás mají doma kabelové rozvody přenášející desítky televizních programů. Jejich počet bude v blízké budoucnosti růst do stovek. Vedle dalších noviněk – například televizních pořadů na objednávku – se postupně bude měnit i podoba televizního přijímače: stále častěji je spojován s počítačem do komunikační jednotky, schopné odesílat a přijímat zprávy, vstupovat do databází bank, obchodních domů či knihoven, přehrávat video nebo plnit funkci obyčejného telefonu. Převratnou je na tomto vývoji především skutečnost, že divák má ve stále větší míře možnost zasahovat do světa sdělovacích prostředků aktivně.

Existuje však ještě lákadlo daleko silnější, vidina druhé reality. Počítačové zpracování obrazu totiž divákovi v současnosti umožňuje, aby například sám vstupoval na obrazovku a měnil podobu hrdinů svých oblíbených příběhů. Tento svět tzv. virtuální reality má v sobě cosi opojného – nemusíte již více žít reálný život, stačí jen nespouštět oči z obrazovky a jejím prostřednictvím vstupovat do světa mnohem barvitějšího, plného krásných lidí, s nimiž je navíc možné nakládat podle své vůle. Jak tato technická vymoženost ovlivní životní styl nových generací? Již nyní se ostatně u některých skupin mládeže projevuje rozčarování z odlišnosti dvou rozdílných světů: běžný život jim v porovnání s osudy hrdinů vteřinových videoklipů připadá beznadějně pomalý... Nelze však zapomínat na to, že podobné rozpaky provázejí nejen sdělovací prostředky, ale celý rozvoj techniky od prvopočátků.

NA ZÁVĚR

Ukazuje se, že vedle literární, hudební a výtvarné výchovy je na čase vážně uvažovat o výchově mediální. Dnešní doba ji skutečně potřebuje. Svědčí o tom i diskuse o násilí ve sdělovacích prostředcích, která u nás proběhla před časem. Církev minulostí byla nositelkou a významnou šifrovačkou kultury a vzdělávání. Zůstaneme tvář v tvář potřebě nové alfabety hluší?

MÉDIA A DEMOKRACIE

Bez významu nejsou svobodná média ani pro samotnou demokracii – vzpomeňme například na úlohu, kterou sehrála v dramatu dní a hodin, kdy se rozhodovalo o budouc-

KŘESŤAN A SVĚT

Téma občanské společnosti a jejího strukturování je společným jmenovatelem řady konkrétních sporů, z nichž, domnívám se, větší část nás teprve čeká, zejména v souvislosti s dalšími kroky společenské reformy, které se budou týkat např. veřejných financí. Je proto dobré, že se *Perspektivy* odhodlaly toto téma na svých stránkách udržet, a doufám, že od něj neustoupí.

Článek Hynka Krátkého, jímž v říjnovém čísle reaguje na můj srpnový článek „Spor o formu svobody“, se sice s mým textem míjí (o nějakém apriorním nepřátelství vůči státu jako takovému nebylo řeči), nemíjí se však se samotným problémem, kterým je forma účasti člověka na veřejném životě a možnosti vlivu jednotlivce vůbec. Za cíl své palby si dr. Krátký vybral neziskové organizace a – což je zejména na pováženou – velké rodiny.

Pokud jde o neziskový sektor (např. dobrovolná sdružení, veřejně prospěšné organizace a nadace), pak paušální tvrzení, že tyto organizace vyžadují státní dotace, je prostě nesmyslem. Nejenže značná část institucí neziskového sektoru dokáže pracovat bez státních příspěvků, ale především jejich značná část o státní příspěvek žádá vůbec nesmí, protože pravidla jejich zahraničních soukromých sponzorů to neptipouštějí.

Ty neziskové organizace, které na své projekty státní nebo místní podporu dostá-

vají (ve zdravotně-sociální oblasti zpravidla dobrovolná sdružení svépomocného typu), vykonávají obvykle ty úkoly, které by bez jejich aktivity musely řešit státní nebo místní instituce; to, že je ve většině případů vykonávají efektivněji a levněji, je obecnou zkušeností demokratického světa.

Výpad dr. Krátkého proti velkým rodinám se svou díkou na stránkách katolického tisku vyjímá téměř neuvěřitelně. Obsahově navazuje na otevřený dopis, jímž – po jednom z prvních

odpovědných občanství, které lidé získávají v rodině. Byly to právě funkční rodiny, díky nimž tyto vpravdě civilizační hodnoty v naší zemi přežily a dnes nám umožňují úspěšně dohnat standardy těch zemí, jímž byl v poválečné době dopřán nepřerušovaný demokratický vývoj. Početné rodiny mají navíc určité kvality, dané právě většími nároky, které kladou na své členy. Jsou přínosem pro širší komunitu, v nichž žijí, i pro společnost jako celek.

Rodina a stát

seminářů *Občanského institutu* věnovaných vztahu rodiny a společnosti – dr. Krátký odmítl činnost *Asociace rodinných organizací* a konkrétně *Živé rodiny*. Ta je organizací rodin, které se sdružují k pomoci a podpoře nejen vzájemně, ale i orientované navenek. Tyto rodiny – navzdory vlastní zátěži – jsou schopny zorganizovat i např. pobyty ukrajinských dětí v našich rodinách a v rámci mezinárodní sítě *Euro-children* se zapojují do aktivit, které v celoevropském měřítku podporují výchovnou činnost rodin.

I když je činnost rodinných organizací velmi podstatná pro zdravé fungování občanské společnosti, je třeba jasné říci, že pro občanskou společnost ještě důležitější je existence funkčních rodin samotných. Je zcela nepřijatelné stavět věc tak, jako by velká rodina představovala jakési „soukromé hobby“ svých rodičů, jako by byla pro společnost přítěží, jako by byla projevem snížené odpovědnosti a vedla k nárokové mentalitě, jež si žádá štedré programy a placené ošetřovatelky.

Rodina je doslova kolébkou občanských činností, bez nichž nemůže společnost prosperovat: schopnost odpovědně pracovat a dodržovat závazky, vůle ke vzdělání a k osobnímu růstu, umění dobrých mezilidských vztahů a ochota odříkat si bezprostřední uspokojení ve prospěch vyšších, dlouhodobějších cílů – to všechno jsou předpoklady

Při budování vazby mezi státními institucemi odpovědnými za problematiku rodiny – tedy ministerstvem sociálních věcí a ministerstvem školství a mládeže, kde dr. Krátký působí jako poradce – by měly být organizace sdružující kompletní a funkční rodiny brány přinejmenším v potaz. Důvod je právě ten, o němž se dr. Krátký sám zmiňuje: aktivní pro-rodinná politika státních institucí může působit kontraproduktivně a přivodit úpadek rodiny. Na toto téma počátkem roku obsáhle hovořil host *Občanského institutu* Allan Carlson (jehož referát dr. Krátký rovněž vyslechl). Vysvětlil, že u kořenů neblaze proslulého „švédského modelu“, který je charakterizován výpadkem mužské role v rodině, ústupem manželství a kolektivizací výchovy, skutečně stál pokus švédské vlády o podporu rodiny, jehož podnětem se stala ve třicátých letech údajně klesající „porodnost“. Názory dr. Carlsona, který je skutečným znalcem „švédského vývoje“ a osobním ptesvědčícím luterán, zcela korespondují s tím, jak se k otázkám vztahu rodiny a státu stavějí papežské sociální encykliky už od *Rerum novarum*: rodina potřebuje především samostatnost a nezávislost. V oblasti hospodářské tedy potřebuje především a hlavně daňové odpuštění.

Papež Lev XIII. o tom píše: „Je převažujícím zákonem přirozeným, aby otec poskytl

výživu a všeliké vzdělání dětem, které zplodil: a vede jej přirozenost sama ještě i k tomu, aby pro své děti získal a přichystal potřebné prostředky, jimiž by se mohly slušně uhládit v příštím životě. (...) To však nemůže provést jinak, než vlastní-li jmení přináše-jící užitek a odkazuje je jako dědictví svým dětem. (...) Je možno však se dopracovati těchto výhod jenom pod podmínkou, že soukromé jmění nebude vyčerpáváno nelidskými daněmi a poplatky. Neboť právo soukromého vlastnictví není dáno lidem zákonem lidským, nýbrž zákonem přirozeným: proto státní moc je nesmí rušiti, nýbrž toliko je upravovati a uváděti v soulad s obecným blahem.“

A zde jsme u momentu, který naši obhájíci univerzálních kompetencí státu tak rádi obcházejí. Stavějí totiž problém tak, jako by instituce občanské společnosti – rodinami počínaje a nevládními organizacemi konče – stále jen „od státu“ něco chtěly a nic nedávaly. Ale kdo je to ten stát, který nám něco dává, a kde na to bere peníze? Nejsou to spíše naše vlastní peníze odváděné na daních? A neporadili bychom si s některými položkami lépe sami – ať už jako jednotlivci rodiny, nebo sdružení s jinými? Míra zdanění je u nás stále poměrně vysoká a daňový systém není rodinám příznivý. Totéž lze říci o daňové politice vůči neziskovému sektoru.

Sociální odpovědnost státu musí nutně končit tam, kde se střetá se sociální funkcí soukromého vlastnictví. Stát má i v sociální oblasti určitou odpovědnost, ale – tak jako v jiných oblastech – je třeba rozlišit, kdy tato odpovědnost uskutčňuje aktivní činnost, a kdy je naopak projevem jeho odpovědnosti respekt k autonomii lidského života a jeho vazeb, díky němuž do určitých oblastí nezasahuje.

Důraz na autonomii přirozených institucí občanské společnosti je v katolickém sociálním učení velmi výrazný. Označit ho za „anglosaskou koncepci“, jak se to povedlo dr. Krátkému, znamená neznalost jak příslušných papežských encyklik, tak křesťanských teoretiků přirozeného práva, kteří se sociální tematikou zabývají.

Michaela Frejová

Tři staletí a tři roky uběhly od velkého reformního koncilu v severoitalském Tridentu, než byl svolán další, v pořadí kulatě dvacátý. Zasedal v letech 1869–1870 ve Vatikánu. Tam se pak po necelých sto letech sešel ještě jeden, jednadvacátý a zatím poslední. I velmi letmé srovnání podmínek, za nichž se tyto tři koncily sešly, i důvodů jejich svolání, je zajímavé.

Příprava a průběh *Tridentského koncilu* (1545–1565) byly ještě výsledkem složitých jednání mezi světskou mocí, hlavně císařem Karlem V., a třemi papeži: Klementem VII., Pavlem III. a Juliem III. Tak tomu bývalo dřív, tak tomu bylo i v 16. století.

Před svoláním *I. vatikánského koncilu* (1869–1870) si evropská panovníci ještě kladli otázku, zda tam nebude dohodnuto něco, co by jim komplikovalo vládnutí. Přesto se ale nepokoušeli zasahovat.

II. vatikánský koncil (1962–1965) už žádnou podobnou reakci nevyvolal. Ani v době přípravy, ani během konání, ani po vyhlášení závěrečných dokumentů.

Západoevropské státy byly už v půli dvacátého století natolik sekularizované, že pouze vzaly koncil a některé jeho snahy příznivě na vědomí. Jinak se k němu ale chovaly se zdvořilým odstupem, jenž odpovídala zdrženlivost koncilních otců ve věcech politických. V západním křesťanství si stát i církev odvykly dřívějšímu vodění za ruku. Vznikající vzdálenosti mezi nimi se začalo říkat „odluka“. Nebyl to snadný proces a někde probíhal revolučně, násilně. Bylo to jako ve velké rodině s dorůstajícími dětmi, kde každý vidí vnu na vzniklé konflikty spíš na straně těch druhých. I v církvi vznikly dělicí příkopky, které se pak po generace prohlubovaly.

Tady ovšem nešlo o rodinu příliš stmelenu. Její autorita se už delší čas nacházela v krizi, jak by se dnes řeklo. Z reformačních otázek vyšla církev definitivně rozštěpená. Už to nebyla jen její autorita, ale hned několik autorit: katolická, luterská, anglikánská, kalvínská... Žádná z nich se neptala svých ovesek, kterou by si chtěly vybrat. Jsí na luterském panství? Tak jsí luterán? Ocinul jsí se pod katolickým žezlem? Tak jsí katolík?

Moderní občanská společnost se teprve rodila, a když po pár generacích dospěla do puberty, začala jednat tak, jak obvykle pubertální mládež jedná: ukazovala prstem, nahlas a veřejně kritizovala, odmítala spo-

lečné nedělní a sváteční výlety a někdy vyděla ještě hůř. Občas se nechala slyšet, že se bez *takových* církví obejde a v jejich Pánaboha už stejně nevěří. Nejpodřaději někde tady však končila legrace. I těm nejshovívavějším zůhl úsměv na rtech.

Mladá občanská společnost ještě mohla nevědět, že nejen rozumovou a technickou dovedností živ je člověk. Se svou stáletou zkušeností to církev ví odedávna. Trochu ji však zaskočila moderní podoba tužeb po svobodě.

Církev také ví, že společnost tu není pro

NE- typický koncil

ni, ale ona sama je tu naopak pro člověka a pro společnost. Je to dokonce jediný úkol, jímž ji její Zakladatel pověřil. Nemůže však dost dobře sloužit tomu, s kým vede vleklý spor. A tak jednostranně vyhlásila konec bojových akcí a naznačila dokonce ochotu k pokání. Ano, rozhádali jsme se my křesťané, přes všechny modlitby samého Krista, a to je náš podíl na vzniklé situaci. Chceme se polepšit, smířit se mezi sebou a pak i s ostatními. Katolíci proto svolali svůj mluvit o *aggiornamento*, „zmodernění“ církevního života. Naznačoval, jak si to urovnání starých sporů a jejich následků představuje.

Dnes už se nedovedeme vzít do poprasku, který nastal, když se papež najednou přestal

poklášat za vatikánského vězně a prostě vyšel do římských ulic.

Koncil vyvolal nadšení v katolické církvi, u křesťanů nekatolických vyznání, a dokonce i mezi nekřesťany. Na chvíli si křesťané mysleli, že nastala éra všeobecného sbližení. Brány církvi i kostelů se otvíraly dokofán, ale očekávané davy se do nich nehnuly. Proto někde brzy zavládlo jakési trapné ticho. Stále totiž ubývalo řeholníků, řeholnic, kněží i věřících. Pokračovaly i útoky proti církvi a dnes, po třiceti letech, bychom dokázali ze všech těch zklamáních nadějí sestavit celou literaturu. Je snáze popsat záporné stránky současné situace než situaci, která by byla mohla nastat, kdyby...

Ne všechno pokoncilní vření vedlo k vytčeným cílům. Řada nadějí spojovaných s koncilem si zaslouží označení „vysněné“. Byly ale i reálné naděje. Dnes aspoň zčásti uskutečněné. Asi jen nenapravitelní staromilci by chtěli zpět do latinské liturgie, vznesené natolik, že ji rozumělo jen pár znalců. Také někdejší nevrzlivost mezi křesťany ubylo, aniž by ji někdo želel. Důvodem naší lítosti je snad jen to, že jí ještě pořád tolik zbývá. Mrzí nás, že zrovna u nás, s naším nedostatkem kněží a při naší totalitní zkušenosti laické statečnosti a vynalézavosti se laici stále ještě tak málo angažují v církevním dění, ať si to koncil výslovně přál.

To patří ostatně k čertným pokoncilním úkolům, s nimiž se plně nevyrovnali ani tam, kde místní církev plně prožívala přípravu koncilu, jeho průběh i třicet let snahy o uvádění jeho závěrů v život. My jsme to prožívali jen na dálku. Můžeme tedy oprávněně doufat, že nebudeme opakovat všechny omyly těch, kdo tehdy s obnovou církevního života začínali. Možná, že přijdeme v našich zvláštních podmínkách na něco, co jiné nenapadlo.

Jen ten, kdo nic nedělá, nic nekazí, říká české přísloví. Takový by ale neměl opovážlivě kritizovat ty, kdo se snaží a také chybují. Bývá to neplodná kritika. Musíme se dát do práce, je jí pro všechny víc než dost. Ti, kdo se topí na vinici Páně už třicet let a zažili řadu pokoncilních zklamání a neúspěchů, zejména v západní Evropě, se na nás nedívají ani se závistí, ani s pocitem nadřazenosti. Budou nám a komukoli vděční za sebemenší příspěvek k nápravě starých chyb i za každou novou perspektivu, kterou se nám podaří otevřít.

Petr Kolář, SJ

AD:

Ad: Farní rady...

(Perspektivy 11/1995)

U nás byla FR ustavena na pokyn vyšší instance asi před pěti roky, ale u duchovních správy nenašla velké pochopení. Když se někdy sešla, nebyla její práce zřetelná. Teprve letos, když zde delší dobu zastupoval 81letý farář důchodce, jsme se z vděčnosti zaktivizovali a pomáhali mu, kde to bylo možné...

Teprve po příchodu nového faráře, shodou okolností polské národnosti, nabyla FR značného významu... Má 11 členů, z toho 3 ženy. Jejím členem je i místní starosta, což umožňuje dobrou komunikaci s Obecním úřadem. Schází se jednou za měsíc, předseda jí pan farář a předkládá úkoly potřebné k řádnému chodu farnosti. Schůzi zahajujeme a končíme v křesťanském duchu. O průběhu pořizujeme záznam, který pak slouží kontrole. Velkým přínosem byla výpomoc farníků při odvodnění boční části kostela. Chceme odstranit nepotřebné stavební objekty ve farním dvoře a zajistit úpravu i údržbu kaple svatého Antonína. Za dobrého vedení duchovní správy je činnost naší FR přínosem pro dobrý chod farnosti, přispívá k sblížení blátnických věřících s ostatními občany a slouží dobré pověsti našeho poutního místa.

Z dopisu B. Petratúra, Blatnice

V nejtěžších okamžicích svého života – když nevěděla, zda zemře, nebo bude dál žít – napsala Anna Hessová autobiografickou vzpomínkovou knížku *NÁVRATY* o životě dětí na malém městě, o radostech a bolestech dětství, a věnovala ji svému otci, který se nedožil rehabilitace. Nakladatelství Zvon chystá v první půli února *autogramiádu* A. Hessové v knihkupectví Jindřišská 23, Praha 1. Termín konání bude uveden v KT.

Pro nedostatek místa jsme v minulém i v tomto čísle přerušili uveřejňování textů série „O financování církve“. Budeme v něm opět pokračovat v příštím čísle.

Redakce

GLOSÁŘ

Týdeník *Respekt* je asi jediným časopisem, který vytvářel pátrá i tam, kam se většině novinářů nechce. Proto si o respekt čtenářů nemusí říkat, i když se podle jeho názvu zdá, že tak činí. Také je možné, že název je jeho konfesí, tedy projevem vůle respektovat nezkrácenou skutečnost.

Proti té se však sobě nezvykle protěhl v č. 52 Petr Holub článkem *Kříž ve skříni*, jehož podtitul zní: *Církev zapírá ty, kteří v jejím jménu za komunismu trpěli*. Tvrdí – stručně řečeno – toto: Tvrdá perzekuce církve v komunistickém Československu byla důsledkem toho, že naši biskupové vzali vážně konfrontační východní politiku Pia XII., zatímco ti polští a maďarští byli ochotnější ke kompromisu. Na ten pak v půli 50. let přistoupil i Řím. Praha však o něj nestála. Připustila jej způsobem pro církev ponižujícím až v r. 1973, mj. instalací biskupa Vrány. – Po listopadu 1989 se čeští biskupové zřekli těch, kdo předtím za církev skutečně trpěli, zejména Felixe Davídka, hlavy podzemní církve. Přitom prelát, kteří spolupracovali s režimem, dostávají dnes přední pozice v duchovní správě. Církev se tak přihlásila k linii „povolného“ biskupa Vrány.

Perspektivy vědí něco jiného. Míra perzekuce církve v komunistických zemích odpovídala její pozici a podpoře ze strany veřejnosti. Ta byla u nás slabší než v Polsku i v Maďarsku. I v těchto zemích byli nekompromisní biskupové (Wyszynski, Mindszenty), jakož i kolaboranti. Nelze říci, že by Řím v půli 50. let přistoupil na kompromis; změna klimatu byla dána změnou sovětské politiky po r. 1956. Biskup Davídek byl hlavou nikoli podzemní církve, ale jedné z jejích odnoží. Církev neodsoudivla jeho aktivitu, ale distancovala se pouze od některých jeho činů. Při rozporuplnosti jeho osobnosti (viz knihu P. Fialy a J. Hanuš *Koinós*) je to pochopitelné. O platnosti Davídkova biskupského svěcení není pochyb; ty jsou o platnosti jím udělených kněžských svěcení poté, co mu tuto činnost Řím výslovně zakázal. Mnozí „Davidkovi“ kněží působili v duchovní správě. Nelze říci, že dnes mají kolaborantišší prelát zelenou. Lze říci, že kněží, kteří se ocitli „na seznamu“, jsou posuzováni individuálně. Nelze říci, že se česká církev hlásí k linii biskupa Vrány. Chce-li se *Respekt* těšit respektu a nechce-li pečlivě pátrat, nechť se aspoň zeptá.

* * *

Fiasko půlnoční mše v mosteckém chrámu Panny Marie způsobilo hluchí mladí. Přišlo jich na dva tisíce. Znamoňili asi padesátí věrnými dobrodini vánoční liturgie. Mši měl sloužit – ale nemohl – litoměřický biskup. Pak to komentoval: „Musel by být v kostele tlampač, jaký jezdí po městě a ohlašuje výkup zajatých koží, aby bylo možné shromáždit dav ukáznit.“ Přišel rok už v Mostě půlnoční nebude.

Epizoda výmluvně ilustruje situaci české církve. Počet věrných odhadl biskup na padesát. Nikoli na mši, ale za happeningem přišly do chrámu dva tisíce. Zajímavé: ti lidé se nevypravili do hospod či heroinových doupat, ale – do chrámu Páně. Kdyby byl po ruce tlampač, mohl by je biskup oslovit a říci jim třeba toto: „Možná, že jste v životě nepotkali nikoho, koho byste si upřímně vážili, dokonce možná nikoho, kdo vás měl doopravdy rád. My o takovém věnu budeme teď slavit jeho památku. Možná, že znáte pocit, kdy je člověku ze sebe nanič, a že si s ním nevíte rady. Ustáte před ním do hospod a doupat, ale vězte, že tehle váš mizerný pocit patří právě sem. Přijde na něj teď, až budeme za chvíli vyznávat starobylými slovy své hříchy.“ – Teba by se pak ztišili. Teba bychom měli vybrat na ozvučení mosteckého chrámu.

Teologická fakulta je ŠKOLOU

Rozhovor s děkanem Katolické teologické fakulty
Univerzity Karlovy
Prof. ThDr. Václavem Wolfem

Snímek Jaromír Čejka

Před časem jsem vyjádřil dojem, že vaši fakultu není v Praze „cítit“. To není hodnocení jejího vnitřního života, ale vlivu navenek. Jste fakultou Univerzity Karlovy a působíte v české metropoli. Jak ovlivňujete toto své prostředí?

Každé konkrétní jsoucno má vliv navenek podle svého specifického způsobu bytí. KTF UK je školou. Není jejím úkolem fungovat jako veřejně známý diskusní klub, ani ovlivňovat bezprostředně veškeré společenské dění. Svou základní funkci plní, stejně jako ostatní fakulty, přípravou vysokoškolsky kvalifikovaných odborníků. KTF má ovšem smůlu, je fakultou teologickou. Jen málokdo si troufá hodnotit odbornou úroveň např. přírodovědecké či lékařské fakulty, není-li v těchto oborech patřičně vzdělán, ale za teology či filozofy se občas považují lidé s jen matnou orientací, získanou četbou filozofující beletrie či náslechem kázání v kostelích a modlitebnách. Teologie jako taková je skutečná věda, a to věda velmi náročná. A protože její tematikou je především živá absolutní Bytost, je možno stát se skutečným teologem pouze díky světlu shora. Prostřednictvím činnosti absolventů i pedagogů fakulty se pak toto světlo šíří nenápadně, ale s jistotou do celého českého regionu. Jsem proto přesvědčen, že se o KTF dobře ví! Svědčí o tom v negativním pohledu i někdy uměle budovaná bariéra mlčení o činnosti fakulty, kterou svými dotazy právě prolomujete.

Od vysoké školy se očekává, že je střediskem nejen vzdělávání, ale i bádání a odborných služeb. Poskytuje vaše fakulta církvi cosi jako odbornou expertizu?

Na rozdíl od většiny fakult UK je KTF početně malá. Přesto považujeme za součást svého poslání poskytovat na požádání odborné expertizy v rozličné teologické problematice. Obrací se na nás tuzemské církevní a státní instituce, vatikánská místa a zejména v posledních letech pravidelně světové katolické univerzity. Je samozřejmé, že tímto servisem sloužíme přednostně ostatním fakultám UK.

Značná část české společnosti není náklonná církvi ani Kristu. Potvrzuji to i sociologické průzkumy. Věnuje se některé z vašich pracovišť studiu tohoto jevu? Té „české nechuti k víře“?

Někteří bych, že „nechuť k víře“ je specificky český problém. Domnívám se, že v pozadí figuruje ve všelidské dimenzi jakýsi „strach z formy“ a holdování ontické „rozplizlosti“ matérie. Asi je pravda, že tento všelidský fenomén je v české oblasti akcentován napětím mezi svatoctvovskou tradicí a tradicemi vzešlými z událostí 15. a 16. století, nešťastnými pro jednotu církve.

Pán posílá své služebníky jako ovce mezi vlky. Jakým způsobem připravujete budoucí kněze a katechety na působení v prostředí, které je hude přijímat rozpačitě, nebo lhostejně, anebo třeba i nepřátelsky?

Odpovím vašimi slovy. Snažíme se sdílet posluchačům svými postoji, že to nejsme my, ale Pán, který posílá své služebníky. Je to

Bůh, který svou silou a prozřetelnostním řízením zabezpečí, aby setba přinesla plody. Ostatně všichni naši posluchači lhostejným či dokonce nepřátelským prostředím už prošli. Pochybují, že by propadali nějakým iluzím.

Říká se o vás, že jste svého času nedoporučil vašim studentům účast na akcích Křesťanské akademie. Je to pravda? Pokud ano, proč? A pokud ne, jak vypadá vzájemná spolupráce? A jak spolupracujete s jinými katolickými (příp. i nekatolickými) teologickými fakultami u nás?

Jste zkušený psycholog a jistě se neurazíte, když řeknu, že mi formulace těchto otázek poněkud připomíná jeden z mých výsledků na Federálním ministerstvu vnitra v minulosti. K dotazům samým: Nemyslím, že skutečně věříte, že jsem účast na akcích České křesťanské akademie studentům KTF nějak zakazoval. Sám se jich občas účastním. Jejich nízká návštěvnost v poslední době není podle mého názoru zaviněna ani vedením ČKA, tím méně námi. Účastním se podle svých možností akcí nejrozličnějších vzdělávacích institucí. Největším problémem požadatelů je sehnat posluchačstvo. Lidé dnes tlačí zřejmě jiné starosti. – Spolupráce KTF s jinými českými katolickými teologickými fakultami probíhá podle norem kanonického práva a podle jejich statutů schválených Apoštolským stolicem. S teologickými fakultami nekatolickými se podílíme na společných aktivitách v bratrské srdečnosti při plném respektování konfesijních rozdílů.

Za starých časů býval farář nejen zbožným a teologicky vzdělaným člověkem, ale také – zejména na venkově – šířitelem osvěty, tedy kultivujícím činitelem; vyznal se v řadě praktických problémů včetně hospodaření. Co myslíte, neměl by být dnešní kněz mimo jiné i praktickým psychologem, sociologem, ekonomem? – Jak dává vaše fakulta o jeho vzdělání v těchto směrech?

Ano, absolvent KTF by měl mít znalosti i ze zmíněných oborů. Ty základní jim KTF poskytuje v rámci příslušných přednášek a cvičení. K poskytování plně kvalifikace není naše fakulta kompetentní. Vedlo by to k diletantismu jak v oněch oborech, tak i v teologii. Na některých evropských teologických fakultách sice existuje snaha přesunout těžiště výuky z vědecké teologie na vědy výše zmíněné a na politologii; jde o tzv. tilburský model. Na celosvětové poradě zástupců teologických fakult v kolumbijské Bogotě (1993) jsem byl svědkem toho, jak byl tento trend doslova smeten. – Na fakultě připravujeme expertizu pro kanadské centrum FIUC, která má přispět k řešení úkolu zabezpečení identity katolické teologie jako takové. Snad víte, že mnozí z našich posluchačů, zejména z řad laiků, studují výše zmíněné i další obory souběžně s teologií na příslušných fakultách.

Do jaké míry jsou vám příkladem, vodítkem, inspirací teologické fakulty v zahraničí?

Jednou ze zásad současného vedení fakulty je: Všechno vyzkoušet, ale ponechat si jen to dobré. V zahraničních vztazích jednáme jako rovný s rovným. Považuji to za důležité, neboť u nás dodnes z minulosti přetrvává sklon přejímat ochotně (a se zpožděním) jako nové nejen to dobré, ale i to, co se jinde neosvědčilo a bylo odloženo. Prostě „obnošené šaty po pánech“. Bylo by hlubokým omylem domnívat se, že jsme žili 40 let ve skutečné izolaci od zdrojů světla vědy a kultury a nyní jsme nuceni před údajnou „zář“ přivírat oči. Všichni členové pedagogického sboru KTF i v době svého pobytu za „železnou oponou“ průběžně sledovali, každý podle svého oboru, co se „na druhé straně“ děje. Eklektický přístup, který jsme již tehdy získali, si udržujeme dodnes. Nepodlézáme finančně mocnějším, nepřejímáme všechno automaticky.

S kterými institucemi máte bližší kontakt? Podílejí se na něm aktivně pouze vyučující, anebo také studenti?

Kontakty máme různé: oficiálně smluvní, odborně pedagogické, zdvořilostní či přátelské. Od r. 1990 udržuje KTF styky s několika desítkami teologických vysokoškolských institucí dnes už skutečně ze všech kontinentů. Začnu-li nejbližším okolím, je to např. Krakov, Bamberk, Pasov, přes Lovaň, římské Lateranum až po Notre Dame v Indianě v USA, Sherbrooke v Kanadě, venezuelské Maracaibo, chilské Concepción, australské Melbourne či japonské nebo filipínské katolické univerzity. Máme dokonce kontakt s islámskou univerzitou v Tunisku. Před třemi lety jsme byli přijati za členy celosvětové univerzitní federace (International Federation of Catholic Universities) a světového svazu teologických vysokých škol (Conference of Catholic Theological Institutions). Tím se nám otevřela možnost spolupráce na aktivitách 935 teologických vysokých škol z celého světa. Studenti se na nich podílejí podle svých jazykových schopností a podle finančních možností sponzorů.

Jste součástí Univerzity Karlovy, jste tedy vázáni stejnými „režimem“ jako Kateřina jiná fakulta. Máte nějaké potíže s respektováním vysokoškolského zákona?

Statut KTF je schválen Akademickým senátem UK i Papežskou kongregací pro katolickou výchovu. Proto se doposud žádné větší problémy s respektováním vysokoškolského zákona nevyskytly.

Schází se váš akademický senát? Kdy se do něj volilo naposledy? Kolik je v něm studentů a jak se podílejí na samosprávě akademické obce?

Akademický senát KTF se schází několikrát do roka, poslední volby do něj proběhly v listopadu 1995. Studenti v něm mají svého zástupce s hlasem rozhodujícím.

Navštěvují přednášky na vaší fakultě studenti z jiných fakult?

Tak jako na jiných fakultách UK je většina přednášek a cvičení vyhrazena pro řádně zapsané posluchače, některé jsou otevřené pro studenty z jiných fakult, případně pro veřejnost.

Proč nepřijímáte – na rozdíl od Olomouce – na denní studium laiky?

Pokud jde o posluchače-laiky, studuje jich už na čtyřicetém magisterském studiu 317. Pětileté magisterské studium navštěvuje 105 seminářistů, zveňčí jich dochází 72. Z tohoto čísla je 15 % laiků. Početní stav a směrná čísla se řídí obdobně jako v Olomouci nejen podle zájmu uchazečů, ale též podle jejich schopností a budoucí předpokládané potřeby.

Vaše fakulta působí v podmínkách politické svobody teprve šest let. S jakými pozůstatky z let nesvobody se potýká nejvíce? Máte na mysli i pozůstatky v lidských myslích.

Po listopadových událostech jsme si poněkud přičichli k duchu pokolostantinské církve, kdy státní moc umožnila členům církve podílet se i na svých hmotných výhodách. Jako většina populace tohoto státu jsme i my na fakultě postupně značně vystřízlivěli z počáteční euforie. Při své činnosti děkana fakulty si uvědomuji, že se lidé po pádu komunismu příliš nezměnili. Z politické sféry prosakuje mnohdy i do naší oblasti podlost. Opět existují nedotknutelné osoby, skupiny a fráze. Tabuizací procesy pokračují při pouhé výměně obsahu. Bázlivá většina bývá nadále ovládnuta nepatrnou, ale zato hodně slyšitelnou menšinou atd. Přes tyto negativní jevy bych rád skončil optimistickou nadějí z přesvědčení, že budoucnost naší země není v rukou lidských.

Díky za rozhovor

Za Perspektivy se ptal Petr Přihoda

S překvapením se dovídáme, že ten a onen je zednář. Před třemi, čtyřmi roky se to říkalo i o Václavu Havlovi. Zdroje těchto informací bývají zpravidla poněkud obškurní a jejich zdůvodnění podivná. Když se nedávno slovenští biskupové postavili za svého prezidenta, obvinil mediálovský tisk mons. R. Baláže, banskobystrického biskupa a předsedu Biskupské konference SR, že je členem zednářské lóže.

POTÍŽE SE ZEDNÁŘSTVÍM V PROMĚNÁCH ČASU

Zednářství a zednáři jsou pojmy užívané v části naší katolické veřejnosti dosti často. Co vlastně dnes znamenají? O tom se od jejich uživatelů nedovídáme.

Katolická literatura 18. a 19. století se obírala zednářstvím často. V r. 1738 vydal Klement XII. apoštolský list, jímž zednáře exkomunikoval. V 20. století si zájem o toto téma uchovával pouze část katolické publicistiky určené širokým vrstvám, zatímco veškeré duchovně katolickému se jim už nezabývaly. Společenský význam tohoto hnutí totiž pohasí už v počátcích první poloviny 20. století. Zato dochází k určitému posunu: katolíci protizednářští horlivě jsou současně i přesvědčenými antisemity. V té době se objevuje pojem *židozednář*, který sdílí podřadná katolická publicistika s nacionalistickou (a nacistickou) propagandou. Už sama tato spřízněnost postojů působí starost a volá po objasnění.

ZEDNÁŘ JE VLASTNĚ OSVÍCENSKÝ INTELEKTUÁL

Zednářství je dítkem osvícenství, tedy oné duchovní iniciativy, která otevřela novou epochu. Tu, která před našima očima právě dokonává. Ano, jsme současníky *epochálního přelomu*. Někteří se jej snaží pojmenovat jako *dobu pozdní*, jako *dobu přechodu moderny v postmodernu*. Je to výstižné? To se teprve uvidí. V každém případě se zdá, že období počínající vzestupem měšťanstva, industrializací a rozkvětem technovy, a končící zprvu triumfem a poté krachem totalitních režimů, už končí. Na jeho počátku bylo osvícenství. Co bude dál, není jisto.

Zednářské hnutí, vzniklé v 18. století, volně navázalo na tradici středověkých tajných spolků stavitelů katedrál. Ano, byli to původně *zedníci*. K tajnému spolčení je přiměla jejich výrobní tajemství. Kromě nich patřily ke spolkovému životu i příslušné rituály a magické teorie, jako např. u alchymistů.

Co má společného osvícenské hnutí s řemeslnickým spolkem? Moc toho není, ale problematickou kontinuitu podobného druhu, kdy se něco nového *naroubuje* na něco staršího, známe i odjinud. Např. v novějších českých dějinách jsme byli svědky snahy naroubovat nacionalistickou ideu 19. století na reformní hnutí pozdního středověku a raného novověku. Dnešní skinové-kalíšníci také používají husitských symbolů, aniž mají ponětí o jejich původu. Ostatně ti středověcí zedníci něco společného s budoucí epochou přece jen měli. Tím, že stavěli jednou zde, podruhé onde, nebyli vázání k *místu*, a přesto byli spojeni jakýmsi identifikačním principem, v němž můžeme spatřovat zárodek *trdního vědomí*, tedy toho, co se zcela vyniká mentalitě středověku a co je předobrazem poměrů již *moderních*.

PODMÍNKY VZNIKU ZEDNÁŘSKÉHO HNUTÍ

Západokřesťanský rozkol (reformace) vedl k nebyvalé zhoubné třicetileté válce. Bojovnost obou stran posílila *konzervativní* tendenci teologického myšlení. Mluví-li zbraně, mluví nejen mýty, ale jakákoli tvořivost: není radno věci promýšlet *nově*; co kdybychom tím stranili nepříteli? – Proto filozofická, resp. vědecká reflexe předběhla teologickou. Teologický výklad světa se pojednalo jevil jako pověřený, umářský. Proti zdiskreditované víře byla vyzdvížena autorita rozumu. Navíc vyvstal odpor ke konfesijnímu fanatismu, jemuž byla přisouzena vina za válečnou zhoubu. S vaničkou bylo však vylito i dítě, protože nálepky fanatismu se dostalo i projevům ryzí zbožnosti. Tehdy, během 18.

hující představa nositele, „původce“ oněch zraňujících změn. Je jím osvícenský intelektuál, popírač Boha opovrhující tradicí, *zednář*. Modernizační proces byl tehdy ještě nerozumitelný. Chápat jeho živelnost a systematickost nás naučily společenské vědy až později. Tehdy byl pokládán za *dlího spiknutí*. A když pak postupně docházelo k emancipaci Židovstva a Židé – vnímání jako cizí prvek – se úspěšně zapojovali do provozu modernizující se společnosti, byla představa zednáře obohacena o charakteristiku *žida*, jemuž bylo rovněž přisouzeno spikleneckví. Spojením obou představ vznikne *židozednář*. Tento výtvor představivosti měl a někde dosud má značnou životnost (v protestantských zemích i u nás takto fungoval obdobný výtvor fantazie – *jezuita*). Byla modernizace blahodárná? Toť otázka.

CÍRKEV OHROŽENA ZEDNÁŘI...

století, se vyhloubil příkop mezi vzdělanci a církví, resp. církvemi.

Osvícenství – jak už je z pojmenování zřejmé – budovalo svůj světový pohled na metafyziku světa a my. Bůh „fanatiků“ byl odmítnut ve prospěch Boha Rozumu (dnes už víme: *pouhého rozumu*). Nechť k *zářákům* (víra v ně byla inflační, těžko ji bylo odlišit od pověry) přerostla v odmítnutí *nadpřirozena*. Zbyla ochablá víra v Boha nezasahujícího, „Boha filozofů“, *deismus*. Právě v této době se ustavují organizace zednářů jako jakési cechy tehdejších vzdělanců, kteří zjevně náboženství pokládali za tmářské a církev za nepřítel. „Zníte tu hanebnici!“ – volal Voltaire.

V té době byl program zednářů (osvícenských intelektuálů) nejčistší, nejucelenější (měl „hlavu a pału“). Byla jím duchovní revoluce ve jménu osvěty, vědy, pokroku, humanity a také – demokracie. Už bychom si měli zvyknout na to, že některé hodnoty, které jsou hodnotami i pro nás (zrušení ústředního práva, rozvoj moderní vědy aj.), prosadili ti, kdo se vyslovovali a nezdědka i chovali jako nepřátelé církve, ba i křesťanství.

Secularizace a laicizace byly součástí *modernizace*, tj. hluboké přeměny společnosti *tradiční* (agrární, feudální) ve společnost *moderní* (průmyslovou, kapitalistickou). – Zatímco ve středověku byla nespornou vůdčí silou duchovních dějin církev, klérus a řehole, je avantgardou modernizace laický živel, křesťanství vesměs odcizený. Křesťané se ocitli na vedlejší koleji a zůstali tam. Je to vidět např. na tom, jak promeškali řešení sociálních problémů, které kapitalismus přinášel; přenechali je socialistům, resp. marxistům. Pius XI. to nazval skandálem 19. století.

Proč se tak stalo? Odpověď nebude asi nikdy konečná. Dějiny mají svůj skrytý rozměr, své tajemství. Kromě toho, že jsou pozemšťanským příběhem, jsou i dějinami spásy. Důležité je, že církev byla nositelé modernizace zahánána do obrany (vzpomeňme „*aliance trůnu a oltáře*“) a že v ní převládlo hodnocení modernizačních změn jako *nepřátelských*. Do tohoto vztahu se také promítl sebezáchovný odpor tradiční společnosti vůči novotám modernizace (podobný odpor cítil i nás ještě nedávno venkov vůči rozpínajícímu městu: velmi ostře jej cítil tradiční islámské komunity vůči euroamerické civilizaci).

MODERNIZACE OBROŽUJE A CÍRKEV SE BRÁNÍ

Právě v oné době (zhruba počátek 19. stol.) se v myšlení a citění křesťanů vytváří zosob-

ňující představa nositele, „původce“ oněch zraňujících změn. Je jím osvícenský intelektuál, popírač Boha opovrhující tradicí, *zednář*. Modernizační proces byl tehdy ještě nerozumitelný. Chápat jeho živelnost a systematickost nás naučily společenské vědy až později. Tehdy byl pokládán za *dlího spiknutí*. A když pak postupně docházelo k emancipaci Židovstva a Židé – vnímání jako cizí prvek – se úspěšně zapojovali do provozu modernizující se společnosti, byla představa zednáře obohacena o charakteristiku *žida*, jemuž bylo rovněž přisouzeno spikleneckví. Spojením obou představ vznikne *židozednář*. Tento výtvor představivosti měl a někde dosud má značnou životnost (v protestantských zemích i u nás takto fungoval obdobný výtvor fantazie – *jezuita*). Byla modernizace blahodárná? Toť otázka.

Leckdy pozorujeme zvláštní jev: proti úpadkovým tendencím masové konzumní společnosti se ozývají hlasy odporu ve jménu původních osvícenských ideálů, jinými slovy: ve jménu *humanismu* či *autentického lidství*. Nejsou to vždycky jen vyvěpělé fráze. Mnohdy z novodobých humanistů proslul jako bystrý analytik degradace současného člověka. Jmenujme za všechny Ericha Fromma (např. jeho knihy *Strach ze svobody*, *Být nebo mít*, *Anatomie lidské ničivosti* aj.). Jeho

diagnózy lze podepsat bez výhrad. Výhrady však lze mít k doporučením „*léčby*“, jíž má být návrat k původní integritě lidské bytosti, ale s jednou důležitou „*vynechávkou*“: není vzpomenuť její odkázanost na Boha, na to, že člověk je jeho obrazem a podobností. Proto se pokusy o doporučenou „*léčbu*“ mjejí účinkem.

ÚPADEK ZEDNÁŘSTVA

Zednářské organizace se svými rituály existovaly i nadále. Svého cíle – prosazení ideologie modernity – už dosáhly (v jejich šlépějích pak pokračovala celá řada dalších iniciativ). Co dál? Ideové ambice byly vystřídané pragmatikami, tj. podnikatelskými a politickými. Sít tajných organizací vzdělaných a dobře situovaných lidí, kteří se vzájemně podporují, byla významným činitelem společenského života do počátku 20. století. Osvícenské ideály však byly mezi nimi vystřídané novými duchovními proudy: nacionalismem a socialismem. Ty odsunuly zednářské hnutí stranou. Jeho politický vliv poklesl. Za první světové války stáli např. francouzští a němečtí zednáři na opačných stranách fronty. Na počátku španělské občanské války před šedesáti lety učinila španělská lóže pokus o smír: setkal se vysoce postavený činitel republikánské strany s vysoce postaveným činitelem frankistické strany, oba zednáři. Nedohodli se. Zednářství už ztratilo svou motivující sílu.

Následovaly dějinné převraty a ofesy jako expanze nacismu, druhá světová válka, expanze komunismu, sovětská hrozba, rozpad koloniálního a poté i sovětského systému, informační revoluce atd. Hledat a nacházet v nich významný vliv zednářstva je dnes počinání těžko zdůvodnitelným.

Nejrozhodnějším církevním odsouzením zednářství je encyklika *Humanum genus* Lva XIII. (1884), která v něm vidí „*anticírkev*“. Dnes by potřebovala nový výklad. Onu anticírkev lze těžko spatřovat ve formálních strukturách zednářských organizací konce 19. století. Vždyť úhlavní nepříteli církve se za nedlouho staly totalitní systémy, nacismus a bolševismus, které svým popíračstvím, zlobou a ničivostí předěly cokoliv předtím (vůči zednářství se chovaly nepřátelsky).

Onen úpomý zápas křesťanství s osvícenstvím, lépe řečeno s modernitou, který byl spíše „*stýkáním a potýkáním*“, rozhodně zasluhuje revizí, tedy lepší rozumění. „*Boj zblízka*“, který církev vedla po dvě století, neumožnil tehdy zahlédnout ty souvislosti, které lze tušit dnes. Odstup stovky let by nám mohl umožnit širší perspektivu. Koncilní důraz na *aggiornamento* není náhodný: církev nahlíží moderní svět jako území nikoli nepřátelské, ale misijní.

ZEDNÁŘSTVÍ JAKO STRAŠÁK

Onen protikřesťanský a zejména protikatolický postoj, jímž se vyznačovali i zednáři ještě v první polovině 20. století, si osvojila značná část evropské veřejnosti, vyznávající pokrok a humanismus bez Boha. Je nepodložené tvrdit, že je to dílo výhradně zednářů, víme-li, že jde o směřování celé epochy počínající osvícenstvím. Složitost tohoto procesu je pro někoho pokušením vsadit do *konspirační (spiklenecké) pojetí dějin*, podle něž za nepřijatelnou situací vždycky „*může*“ někdo konkrétní.

V tradiční katolické mentalitě přetrvává představa určitého duchovního typu, předávaná z generace na generaci ještě z dob, kdy tzv. moderní vzdělanec, odkojený osvícenstvím, komentoval posměšně základy křesťanské víry a urážel tak zejména prosté věřící. Kdysi dávno jím býval i *zednář*. V římském sídle hlavy církve měli v 19. století k *nastraženosti* vůči zednářství o důvod navíc: bojovník za sjednocení Itálie (*risorgimento*), ohrožující suverenitu církevního státu, býval často zednářem. – Dnes je význam tohoto slova mnohem mluhavější. Katolíci oddaní formám zbožnosti i myšlení tradiční společnosti 19. století a pokládající samy sebe za pravověrnější než ty druhé, takto rádi označují všechny ty, v nichž cítí ducha modernity, tedy osvícenskou formaci (tu však má dnes celá euroamerická civilizace), byť by jinak neměli se zednářstvím nic společného. Označují tak i jiné katolíky, jímž zazlívají např. důraz na rozumovou stránku zbožnosti (oproti té citové), respekt k moderní vědě, zdrženlivost vůči údajným projevům nadpřirozena apod.

Dnes tedy *zednář* většinou neznamena příslušníka jisté tajné organizace. Častěji je jednostranným pokusem o označení určitého duchovního typu a ještě častěji prostě nadávkou. Někdy dokonce i chvatným osobitým předjímáním Božího soudu.

Petr Příhoda

TEOLOGICKÉ TEXTY

Kard. Beran o náboženské svobodě na koncilu

Třicáté výročí koncilu si jako katolíci připomínáme vděčně jako historický přelom i úkol ještě nesplněný. **TEOLOGICKÉ TEXTY** v 5. čísle jdou v řadě odborných příspěvků ke kořenům této události historicky, teologicky i z hlediska dneška. Přináší významný hlas pražského arcibiskupa do tehdejší zhavě diskuse o svobodě i ohlasy koncilu u nás. Do celku patří i tři z významných činitelů koncilu: papež Jan XXIII., a teologové Y. Congar a M. Chenu. Pokoncilní období je ve znamení klíčových slov *aggiornamento*, kritika a také diskuse mezi dvěma křídly současné teologie i petice katolických věřících v Rakousku a Německu. V rubrice *Dialog* se řeší obvinění čelného katolického publicisty v polaritě věrnost – rozvracení církve.

TT

Když jsem poprvé vstoupil do Westminsterkého opatství, začínala odpolední pohoda. Po vzoru mnichů rozebraných za reformace sedí anglikánští věřící čelem k sobě ve stupňovitých chórových lavicích. Ten den jich přišlo asi deset. Profesionální sbor zpíval žalmy a ve vzduchu viselo cosi výlučného. Překvapení přišlo o pár dní později. Sledoval jsem v televizi vánoční mši. Důvěrně známý text napovídal, že jde o přenos z katolického chrámu. Ony! Anglikánská církev užívá s přehozením několika odstavců v bohoslužbě oběti římský misál. Z výročních statistik jsem pak zjistil, že počet praktikujících katolíků je dnes ve Velké Británii vyšší než počet praktikujících anglikánů. Anglikánská státní církev se nachází v krizi...

Řeč čísel

Spojené království má asi 58 milionů obyvatel. Jejich vztah k Bohu se blíží poměrům v kontinentální Evropě. 35 % Britů (cca 20 milionů) se pokládá za ateisty, 50 % je protestantů a 8 % katolíků. Zbytek připadá hlavně na buddhismus a judaismus. V letech 1990–1992 se pravidelně účastnilo nedělní mše 2,1 milionu katolíků, zatímco anglikánské bohoslužby navštěvovalo 1,8 milionu věřících.

Anglikánská církev má asi 10 000 kněží. Když r. 1992 hlasovalo 38 ze 44 diecézních biskupů pro kněžské svěcení žen, začali stoupenci prokatolického křídla podepisovat tzv. Římskou deklaraci, požadující sjednocení s Římem. Dosud ji podepsalo 712 anglikánských kněží a 7 biskupů a celkem 348 duchovních na protest proti svěcení žen církev opustilo (většina se pak stala katolíky).

Mezi laiky lze zaznamenat zvýšený počet konverzí (cca 5000 ročně). Abychom však nebyli jednostranní, připomeňme, že v katolických seminářích Velké Británie se připravuje na kněžskou dráhu pouhých 71 bohoslovců.

Dějinné kyvadlo

Anglikánská církev se v průběhu 440 let své existence jako kyvadlo střídavě přibližovala k protestantské a ke katolické tradici. Souviselo to vždy s momentální politickou situací. Jindřich VIII. si snahou o rozvod s Kateřinou Aragonskou znepřátelil papeže. Prohlásil se za hlavu katolické církve v Anglii. I nadále pronásledoval protestanty a zemřel v přesvědčení, že je katolíkem. Za vlády jeho dcery Alžběty I. nabírala protireformace v Evropě obrátky a bylo třeba něco udělat. Na královnin pokyn vypracoval arcibiskup Parker 39 článků, které jsou pro biskupy a kněžstvo závazné dodnes. Tvoří základy anglikanismu. Nabízejí pohled odlišný od protestantského i katolického, ale s prvky obou z nich. Např. článek 8 praví, že všechna tři vyznání víry – nicejské, Atanášovo a apoštolské – musí být „přijímána a věřena“. Pojí tak anglikány s katolíky a pravoslavnými. Naproti tomu některé Parkerovy články jsou vůči římskokatolické církvi urážlivé. Vyslovují se ostře proti očištění a celibátu. Nic neříkají o apoštolské posloupnosti.

Když se Anglie postavila vojensky proti Habsburkům, papež Alžbětu exkomunikoval. Odmítnutí účasti na anglikánských bohoslužbách začalo být trestáno stále přísněji (až po trest smrti). V dalších dvou stoletích byly proti katolické zákony dodržovány se střídavou horlivostí. Stuartovci se je snažili mírnit, za Cromwella zesílil vliv protestantských puritánů. Vypovídání r. 1688 uzákonilo toleranci vůči jinověrcům, ale na náboženskou svobodu si katolíci počkali až do r. 1829.

Na dnešní anglikány působí dvojí síťové pole. Tím protestantským je odkaz Johna Wesleyho, který stál v 18. stol. u zrodu metodismu. Tím katolickým je odkaz Oxfordského hnutí z 19. století. Pozdější kardinál J. H. Newman napsal r. 1833 pojednání o apoštolské posloupnosti, které dnes slouží odpůrcům svěcení žen jako odůvodnění. V tomto století došlo k řadě setkání s metodisty, kteří si přáli konstituční unii, ale anglikánský synod ji r. 1972 zamítl. Později pak navštívil arcibiskup Runcie Řím. Po II. vatikánském koncilu vznikla anglikánsko-katolická komise, která měla hledat cesty ke sblížení. Rozhodnutí o svěcení žen tuto iniciativu nadlouho zmařilo. Kyvadlo se znovu přehouplo na protestantskou stranu.

Rozdíly v učení, praxi a v povaze autority

Radikální britští katolíci říkají: „Anglikánská církev, to je tak trochu vtip, který by se nebyl povedl, nebýt promiskuity a dynastických ambicí Jindřicha VIII.“ Věřoucí rozdíly skutečně nejsou velké (očistec, Nanebevzetí P. Marie, transsubstanciace a papežská neomylnost). Ač nezanedbatelné, používají pozornost zřídka a zpravidla v nečekaném kontextu.

Na venkově hranice mezi praktikujícími anglikány a katolíky často mizí. Také charitativní pracovníci působí i modlí se společně. Anglikánští intelektuálové projevují ne tak věroučné výhrady, jako odlišnou mentalitu.

Úloha královské rodiny

Světskou hlavou anglikánské církve je královna Alžběta II. Podle mnohých je – vedle vévodkyně z Kentu – jediným členem královské rodiny žijícím podle evangelia. Přitom není vnímána jako „náboženská postava“, snad že se tím z jejich dětí rozpadlo manželství. Její postoj ke katolictví doznal změny. Před časem zakazovala princ Charlesovi účast na papežské mši při jeho návštěvě Říma. Před několika měsíci schválila rozhodnutí vévodkyně z Kentu přijmout katolický křest.

S blížícím se rozvodem prince Charlese s princeznou Dianou se množí spekulace, zda se princ za těchto okolností může stát králem, tedy i hlavou církve.

Odmítají katolický postoj k antikoncepci, interrupci a celibátu nikoli pro jeho nesmlouvavost, ale pro jeho filozofii: „Každé selhání je osobním selháním, Řím nenese žádnou odpovědnost.“ Jakákoliv debata o povaze hříchu končí jaksí mimokolejně. Je třeba zmínit jeden paradox. Řadě ženatých anglikánských kněží bylo dovoleno stát se katolíky duchovními. Mladí muži, kteří cítí kněžské povolání, se mohou dočíst tuto vážně míněnou radu: ožen se, nech se vysvětit u anglikánů – a pak konvertuj.

Mezi intelektuály platí ve prospěch anglikanismu argument daleko světlejší: „V novodobých dějinách Anglie úspěšně exportovala jazyk, parlamentní demokracii, precedentní zákonodárství a sémé většiny nekatoických křesťanských vyznání. Všechny čtyři věci šly ruku v ruce a úspěch nebyl náhodný.“ A tak zůstává pilířem anglikanismu čirá vlastenecká hrdost.

Jeden rys anglikanismu stojí za povšimnutí. Křesťanská církev má být strážkyní zjevené pravdy. Jak je tedy možné, aby o ní rozhodovalo demokratické hlasování synodu, které se převládá v zákon na půdě parlamentu složeného převážně z nevěřících poslanců? Avšak přesně taková je skutečnost. Např. kněžské svěcení žen musely schválit všechny tři komory synodu (biskupská, kněžská a laická) dvoutřetinovou většinou, a poté dolní komora parlamentu. Při jmenování arcibiskupa canterburského, duchovní hlavy anglikánské církve, má rozhodující slovo předseda vlády. Je známo, že Margaret Thatcherová jmenovala dnešního Dr. Careyho mj. i pro svou osobní nechuť vůči arcibiskupovi z Yorku.

Rozhodování uvnitř anglikánské církve je důsledně decentralizované. Pokud je většina farníků proti svěcení žen, má farnost právo zakázat ve svém kostele působení ženy-kněze. Farnost může odmítnout i svého biskupa, je-li zastáncem svěcení žen, a putit k jednání ze dvou nově jmenovaných (tzv. přelátových) biskupů bez stálé diecéze.

pádu marxismu sovětského stylu jakoby vrací ke křesťanským kořenům etického socialismu. Minulý i současný předseda John Smith a Tony Blair upevnili v členské základně respekt vůči křesťanství. Polovina státního kabinetu jsou členy „Křesťanského socialistického hnutí“, působícího při laboristické straně. Tony Blair se dokonce dopustil té chyby, že poslal syna do katolické školy (takovým by totiž po vítězství laboristů měly být odňaty státní dotace). – Křesťanské hodnoty ovšem nejsou doménou jediné politické strany. Za „nejecologičtějšího“ premiéra století byla pokládána Margaret Thatcherová. Její problém však spočíval v neschopnosti přesvědčit lidi zároveň o etnostech trhu a o hodnotě solidarity.

Koncem tisíciletí je katolická církev v Anglii nejen módní, ale je opět respektována. Je to nemalá zásluha kardinála Huma, patrně nejpobudlivějšího církevního hodnostáře v zemi. Je úspěšný, taktický a na rozdíl od svých anglikánských protějšků nikdy neudělal chybu. Bezpečně se pohybuje mezi katolíky a liberály, soustředěnými kolem kostela Neposkvrněného početí v Mayfair, a konzervativci kolem Bromptonské oratoře v Kingsbridge. Jen jedinkrát mu uklouzla nediplomatická poznámka. Když loni začali první anglikánští kněží přestupovat ke katolictví, zmínil se o obrácení Anglie. Ihned byl obviněn z katolického triumfalismu a poznamku odvolal. V interview po obrácení vévodkyně z Kentu podobnou větu patrně začal, ale nedokončil: „Nezabýváme se tím, abychom...“ Novináři byli tentokrát milosrdnější: ovšemže pracuje na obrácení Anglie, jen jazyk doby takové formulace nepřipouští.

Nejít cestou biskupa Jenkinse

Dnes je dějinné kyvadlo vychýleno na stranu liberálního protestantismu. Anglikánští biskupové překvapují zasahováním do politiky. Po volbách r. 1987 se v tomto ohledu zahálili mlčením. Obávali se, aby je baronka Thatcherová – zdálo se totiž, že bude vládnout věčně – nezabavila staletých privilegií. Hrozili se oddělení církve od státu. K ničemu takovému ale nedošlo, premiérka se jen postarala, aby se biskupy nestávali levicoví intelektuálové. Situace se radikálně změnila po nedávném prohlášení prince Charlese, že nechce sloužit jedině etablované církvi. Vůle k odluce sílí i mezi anglikány. Někteří novináři pokládají propojení církve a Koruny za odsouzené k zániku. Biskupové tak nemají co ztratit a asi se budou k politice vyslovovat častěji.

Není však pravděpodobné, že přijdou v šlépějích durhamského biskupa Jenkinse. Tento zvláštní muž je postavou symptomatickou pro krizi anglikánské církve konce století. Durham je po Canterbury, Yorku a Londýnu čtvrtou nejváženější anglikánskou diecézí. Pyšní se třetí nejstarší anglickou univerzitou. – Biskup Jenkins prohlásil thatcherovskou vládu za výplod zla, stál na straně stávkujících horníků, po prohraných volbách se objevil na laboristickém shromáždění. Když zůstal nadstranický, nebylo by na jeho výletech do světa politiky nic špatného. Vždy bylo úkolem biskupů ozvat se, když se vládce nebo vláda odchýlí od jistých morálních principů. Jenkins však vždycky napřed střelil, a teprve pak uvažoval. Brzy se začal vyjadřovat i k věroučným otázkám tak, že lidé nevěřili svým uším. Tu zapochyboval o Neposkvrněném početí, tu o vzkříšení, o věčném ztracení a o druhém příchodu Páně. Rád byl středem pozornosti a záhy si znepřátelil své-
tené duše, snad až na ty nejtolerantnější.

Než odešel na zastoupení (?) odpovědek, zapochyboval o historičnosti betlémské hvězdy a svatých Tří králů. Poslední slovo však měli novináři. J. Casey napsal poněkud rozvěrně: „Někteří anglikáni se těší na odstátnění jako na osvobození církve zpod jha státu. V tom případě by mohli zauvažovat o tom, že by se mohli bratrsky rozdělit se Starou církví. Je v národním zájmu, aby se katolická církev zapojila do národního života. Vhodným prostředkem by byla skrovná a dobrovolná redistribuce církevního majetku. V Durhamu existuje dosti velká katolická farnost. Pokud bychom zjistili, že katolíky nenapadne stavět nevkusné oháře, přišla by jim docela vhod durhamská katedrála. Nadto aspoň opravdu věří ve Zmrtvýchvstání.“

Martin Novák

Autor (1959) je geochemik, absolvent Karlovy univerzity a augustiniánské univerzity ve Villanova (USA). Roční studijní pobyt ve Velké Británii.

PADESÁT LET ACKERMANNOVY OBCE Fünfzig Jahre der Ackermann-Gemeinde

Organizaci vyhnaných sudetoněmeckých katolíků toho jména založili v Mnichově dne 13. ledna 1946 Hans Schütz a P. Paulus Sladek. Ten první byl za první republiky předákem sudetoněmecké křesťanskosociální strany a jedním z představitelů tzv. novoaktivistického hnutí. To byla iniciativa sudetoněmeckých demokratů, kteří se v r. 1936 postavili na půdu republiky proti Henleinovi a nacistům. Druhý byl duchovním správcem katolické komunity pražských Němců. Sloužil u sv. Tomáše na Malé Straně.

Ackermann-Gemeinde (AG) se od svého počátku vyslovovala pro zásady vzájemného odpuštění a smíření. Pomáhala nejen svým lidem, ale i českým katolíkům nejprve v exilu, a když to později bylo možné, tedy i doma. Finančně podporovala a často i plně hradila náklady na obnovu zrušených kostelů i na vydávání křesťanské literatury.

Má přes deset tisíc členů. Na české straně nemá rovnocenný protějšek (mohla by jím být masová organizace laiků, pokud by existovala). Skupina členů AG našla svého partnera v česko-německé sekci České křesťanské akademie. Obě skupiny se od r. 1990 pravidelně

scházejí k rozhovorům. Je to zřejmě jediné místo, kde Češi a sudetští Němci spolu mluví zcela otevřeně.

Na české straně, dokonce i mezi katolickými křesťany, má tato aktivita jen malý ohlas. Přitom by mělo platit, že právě křesťané obou stran by měli mít k sobě blízko, protože sdílejí touhu duchovní půdu. Na otázku novodobého farizeje „Mistře, kdo je můj bližní?“ by se mu, pokud by byl Čechem, patrně dostalo odpovědi, že jeho bližním je i sudetský Němec – a naopak. Není jisto, jak by to mnozí z nás přijali.

Přitom žít po spravedlnosti i snášení příkoří pro ni by nám měly být bližší než konformita s veřejným míněním. A přesto: zdalipak námi aspoň otfesou všechny ty projevy neucty k utrpení těch druhých? Co ten dosud nepostavený kříž v Janských Lázních za nevinné německé oběti nacionální nenávisti, jakkoli tehdy psychologicky pochopitelné? Co ti mrtví v hromadném hrobě u Pohořelic, kteří dodnes nemohou dojít pokoje?

Zdravíme Ackermannovu obec a děkujeme jí za veškerou pomoc, kterou nám prokázala.

účastnit se osobně a přijmout vyznamenání proknout velkou vděčností.“

Zvláště mě dojmalo, že stanu tváří v tvář Václavu Havlovi, jehož si vysoce vážím. Umínil jsem si, že mu řeknu jedinou větu: „Pane prezidente, vy jste mi velmi blízký od šedesátých let.“ Nepřeháním. Když jsem se v roce 1965 seznámil s jeho prvními hrami, bylo mi jasné: toto je náš svět. „Absurdní divadlo“ líčí bez oklik naší skutečnost (v r. 1976 jsem s žáky našeho klášterního gymnázia v Ettalu uvedl jednu z Havlových her). Od té doby jsem s pohledem sledoval Havlovu dráhu. Každý člověk má zajisté své vnitřní i vnější meze, hlavu státu nevyjímaje. Havlova statečnost, důslednost i nezlomná ochota převzít odpovědnost mě však bude v solidaritě s ním neustále utvrzoval. Myslím, že každý sudetský Němec, který si dokáže představit návrat do své domoviny, by se měl vypořádat s otázkou své loajality k tomuto pocitnému muži...

Televizní hlasatel sice uvedl o každém vyznamenaném několik základních údajů, ale tak rychle, že jsem sotva rozuměl... Až z tiskové zprávy českého velvyslanectví v Bonnu jsem se dozvěděl, co o mně možná řekli v televizi:

STAROSTI VYZNAMENANÉHO

Z dopisu sudetského Němce P. Angela Walsteina, OSB, benediktina z kláštera v Ettalu v Alpách, který napsal dne 4. listopadu 1995 svým přátelům z Ackermann-Gemeinde poté, co byl dne 28. října téhož roku vyznamenán prezidentem ČR.

„Karl Albrecht Waldstein, katolický duchovní, sudetoněmecký činitel. Desítky let se zasazoval o svobodu svědomí, náboženství a víry pro perzekvované křesťany v Československu. Duchovní vedoucí spolkového svazu Ackermann-Gemeinde.“ – Zvláště mě těší, jak tento text vyzdvíhá svobodu svědomí, náboženství a víry a její význam pro obnovu demokracie. Sám jsem k tomu přispěl jen malým dílem, přátelé z Ackermann-Gemeinde často riskovali víc. Doufám, že jsem je dostatečně zastoupil, když mě v tisku představili jako – správně přeloženo – duchovního poradce AG (tuto funkci jsem vykonával po pateru Paulu Sladekovi a před ním paterem Toni Otem v letech 1980–1991).

„To tedy budeš muset ledačco vysvětlovat,“ potvrdil mi můj bratr oprávněnost povzdachu, jímž jsem ho přivítal, když jsme se setkali v Praze dne 28. října, abychom tu spolu prožili cosi podivuhodného. Cosi, co zdejšímu německému tisku – s výjimkou Frankfurter Allgemeine Zeitung – nestálo za zmínku, že totiž prezident České republiky udělil nejvyšší státní vyznamenání „za spolupráci při obnově demokracie“, jak stojí v diplomu, mimo jiné i sedmi Němcům.

Loň proběhla v ČR zajímavá diskuse o tom, jaké mají být státní svátky... 28. říjen byl zpočátku: ČR zaujímá pouze země Svatováclavské koruny, zatímco Československo, jehož počátkem byl právě 28. říjen 1918, už neexistuje. Rozhodné slovo přinesl nakonec prezident Václav Havel: založení československého státu obsahovalo tak velký potenciál demokratických idejí, že Česká republika na něj může bez obav navázat...

Letos se hodně přemýšlelo o nejvyšších státních vyznamenáních, která by měla být udělována právě v den 28. října. Komise jmenovaná prezidentem měla vybrat z návrhů kandidáty. Katolická církev – buď jí vysloven dík – navrhla mj. i posledního litoměřického biskupa Antona Webera (zemř. 1947). Řád T. G. Masaryka in memoriam převzal za něho Josef Koukl, jeho druhý nástupce na litoměřickém biskupském stolci...

Když jsem se počátkem října dozvěděl, že i mně bude 28. října udělena medaile Za zásluhy, byl jsem překvapen a polekan. Svou trochu zvláštní češtinou jsem Kanceláři prezidenta republiky odpověděl, že „jak pevně cítím a jsem přesvědčen, nejsem zasluhující. Znáím mnoho lidí, kteří zajisté by zasloužili to víc než já. Ve jménu všech těch, kteří mohou se právem cítit jako zastupování skrze mě, jsem ochoten

Potěšilo mě též označení „sudetoněmecký činitel“, neboli „sudetendeutscher Aktivist“. Je jím vyjádřeno nejen mé spojení s jinými krajanmi, ale i vzpomínka na tzv. sudetoněmecký aktivismus, k jehož posledním exponentům patřil za první republiky do r. 1938 křesťanskosociální poslanec Hans Schütz, který v r. 1946 společně s paterem Sladekem zakládal Ackermann-Gemeinde. Chci tím poukázat na účtyhodnou tradici, již se může AG dovolávat: na neúnavnou snahu o spolupráci s opravdu demokratickými Čechy, aniž bychom se nechali svést či zastráhat radikálními programy...

Vím, kolik je k tomu třeba trpělivosti a diferencovanosti pohledu. Proto si dovedu představit některé z těch krajanů, kteří už předem vidí zradu v tom, když někdo jako já přijme v Praze české vyznamenání, navíc 28. října, v den vzniku Československa, které několik z nich označilo jako „chybnou konstrukci“, anebo v den, který jim připomíná, že jim tato republika odepřela právo na sebeurčení. Každý nový začátek je těžký, ale musíme mu dát šanci, i když víme, že překážky na obou stranách jsou značné a že i Václav Havel musí na české straně počítat s obtížemi. – Před televizní kamerou v Praze jsem na otázku, co pro mě vyznamenání znamená, odpověděl: „Nebezpečí, že spadnu do příkopu mezi sudetskými Němci a Čechy, ale i naději, že se mohu stát mostem“...

(Redakčně kráceno)

MALÝ
PRŮVODCE PO
KŘESŤANSKÉ

IKONOGRAFII

Kůň II

Koně hráli důležitou roli i v mytologii a kultech ostatních kultur. Kůň býval obvykle zapřažen do vozu Mithrova. V slovanském prostředí (polabští a pobaltští Slované) se věštilo pomocí posvátného koně, který překračoval kopí. Zdá se, že takovýto věštný koně mohl být i kůň Libušin, který podle kronikáře Kosmy vedl poselstvo do Stadic. Kůň patřil k posvátným zvířatům slovanských bohů: Svatovíta, Svaroga a Radegasta. Po dobytí Retry, centra Radegastova kultu, se na posvátném bílém koni Radegastově triumfálně vrátil halberstadtský biskup Burchard.

Podle Druhé knihy královské (23,11) byli koně v chrámech chováni k modlářskému účelům (kult slunce), proto je Jóšijáš – král judský nařídil z chrámu odstranit. Na ohnivém voze taženém ohnivými koňmi stoupal k nebesům i starozákonní prorok Eliáš (2 Kr 2,1–12). Zachariášovo (Za 1,8) vidění posla na ryzáku, jehož následující koně plaví a bílí, bývá exegety vztahováno na Krista v čele vyznavačů a mučedníků.

V Novém zákoně kůň vystupuje také jako znamení panské pýchy a panovnického triumfu, proto Kristus jako král pokoje vstoupil do Jeruzaléma na osličí. Pád z „pyšného“ koně je znamením duchovní konverze, jak známe z obrácení sv. Pavla (Sk 9,1n) a z legendy sv. Norberta. Na různých barevných koních přijíždějí podle knihy Zjevení (6,1–8) čtyři apokalyptičtí jezdci přinášející neštěstí. Na bílém koni se nakonec objeví Mesiáš v doprovodu rytířstva na bílých koních (Zj 19,11–16). Bílá barva je barvou vítězství (Zj 6,2), čistoty (Zj 7,14) a nebeské slávy (Mk 9,3). Kůň, na němž sedí Kristus v den Posledního soudu, podle Ruperta z Deutzu (De sancta Trinitate, PL 167, st. 1146) symbolizuje církev či podle Ihabana Maura (De Universo, PL 111, st. 215) Nanebevstoupení nebo sestupujícího Ducha Svatého. Zobrazení jezdce na koni v uvedeném významu nalezneme již v katakombách Kalixtových a Domitiliových. Kůň s hlavou odvrácenou od Krista na Ukřižování bývá poněkud spekulativně interpretován jako zosobnění setrvávání v bludu a nevědomosti. Jak uvádí v Defensorio inviolatae virginis Mariae dominikán Franz von Retz, kobyla oplozená vánkem-zelým symbolizuje Neposkvrněné početí Panny Marie. Otcové si

však všimají i negativních vlastností koně. Podle sv. Augustina je kůň symbolem pýchy, kterou prý prokazuje pohazováním hlavy a symbolem chlipnosti, neboť při spáření ženy údajně žádostivě řvá. Dvojice koní, bílý s pozitivním významem a černý s negativní symbolikou, pak ovládá výtvarné umění až do současnosti (rakouský pozdně barokní malíř Franz Anton Maulbertsch, Marc Chagall atd.). Na známém obraze Jana Preislera Černé jezero bílý kůň na pozadí černého jezera symbolizuje vztah či protiklad života a smrti.

Na koni je zobrazována celá řada světců. Sv. Jiří na koni se slunečním sedlem bojuje proti draku, zosobňujícímu temnotu. Jako by zde ožívala starověká symbolika slunečních koní boha Apollóna. Na světlém a červeném koni jsou zobrazováni ruští svatci Boris a Gleb – patroni chovatelů koní. Na Západě byl takovým patronem sv. Linhart, který je v krajích, v nichž se kůň chová, zobrazován, jak drží koně na řetězu. Nejvíce svatolinhartských poutních míst nalezneme v Bavorsku, kde se dodnes na svátek světců podnikají tzv. svatolinhartské jízdy, při nichž v čele průvodu jezdci jede do poutního místa kněz na koni zvláště k tomu ustrojeném. Na koni je zobrazován také sv. Martin (třetí patron chovatelů koní), sv. Theodor a od 17. století také sv. Václav. Na koni vystupují i patroni lovečů, jako např. sv. Hubert a sv. Eustach.

Jun Royt

TŘI ZPŮSOBY POKORY

První způsob pokory je nutný pro věčnou spásu, že se totiž tak ponížím a pokořím, jak je mi to jen možné, abych ve všem poslouchal Boží zákon. Že i kdyby mě chtěli udělat pádem všech stvořených věcí na tomto světě, nebo i kdyby mě to stálo můj vlastní časný život, nebudu vůbec uvažovat o přestoupení zákona ať už Božího nebo lidského, který mě zavazuje pod těžkým hříchem.

Druhý způsob je dokonalejší pokora než první, když se totiž nacházím v takovém vnitřním stavu, že si nepřiji a netoužím více po bohatství než po chudobě, po cti než po nezávislosti, po dlouhém než po krátkém životě, jestliže je to stejnou službou Bohu, našemu Panu a dosáhnou tak spásy své duše; a proto,

i kdyby mně bylo všechno vzato, nebo i můj život, nepřipustím si ani myšlenku na to, abych udělal lehký hřích.

Třetí je nejdokonalejší pokora, když totiž – se zahrnutím prvního a druhého způsobu – volím a chci, pokud chvála a čest Boží Velebnosti zůstává stejná, abych napodobil Krista, našeho Pána, a byl mu skutečně podobný, raději chudobou s chudým Kristem než bohatstvím, potupy s Kristem potupným než čest, a toužím raději po tom, abych byl považován za poštelce a blázna pro Krista, který jako první byl za takového považován, než za moudrého a rozumného v tomto světě.

Sv. Ignác z Loyoly, Duchovní cvičení

Zamyšlení nad knížkou

Jan Jandourek: *Pohanokřesťanské meditace*. Síl, Praha, 1995, 144 str., 65,- Kč

Pohanokřesťané byli pohané, kteří se stali křesťany, na rozdíl od židokřesťanů, obrátců ze židovství. Ti druzí to měli snazší: znali pojem osobního Boha i jeho smlouvy s lidmi a v Kristově zvěsti slyšeli odkazy na události důvěrně známé. Pohanokřesťané to měli méně snadné, ale i u nich mělo Kristovo poselství na navázání: jejich pojem Boha byl sice neosobní, ale přece jen nějaký: citlivé autoritu, poslušnost, kázeň, práci. Knižka J. Jandourka je však určena generaci křesťanů dnešních, a tu nelze pokládat ani za pohanskou, spíše za odnáboženštělou či dokonce protináboženskou, zkrátka generaci těch, kteří Boha pro svůj život nepotřebují, a i když se prohlašují za věřící, žijí jako nevěřící. Pojmy jako posvátnost, důstojnost, autorita jsou jim spíš k smíchu, dokonce i pojem „otec“ může v dnešní době znamenat vše jiné, jen ne paralelu milujícího Boha. – I v této době jsou však křesťané, kteří berou své křesťanství vážně a podle toho i myslí a jednají. „Pohanokřesťanské meditace“ jsou určeny především jim.

Apollón a Dafné, slonovina, 6. stol.

Je přirozené, že při hlášení Radostné zvěsti musí církev navazovat na různé kultury, což platí i pro naši bezbožickou, v níž žije a myslí Evropa i Amerika. Proto je třeba hledat styčné body. Takovým pokusem chce být i Jandouřkova knížka: zkusíme-li, rozumem i citovou výbavou dnešního člověka domýšlí, porovnává,

aplikuje a formuluje problémy tak, jak to odpovídá dnešní mentalitě, tj. bez zábran. Naráží při tom na otázky, které si musí zodpovědět každý, kdo chce žít jako křesťan nejen tu hodinu při nedělní mši, ale dvacet čtyři hodin denně. V nejedné věci se s autorem shodují, přesto si dovoluji nabídnout některé vlastní závěry.

J. J. konstatuje, že mnohé z toho, co se děje a co je tedy důsledkem Božího řízení či aspoň dopuštění, je absurdní (zejm. utrpení). Moderní člověk z toho často soudí, že Bůh není všemohoucí, protože nemůže takovým absurditám zabránit. Od té doby, co jsem se sám stal otcem, si však dovedu představit Boha Otce (případně Matku, na gramatickém rodu nezáleží), sledujícího s lítostí nerozumné počínání svých dětí bez možnosti zasáhnout, protože jim dal svobodu. Dovedu si představit i Otce čekajícího na návrat marnotratného syna a kdykoli připraveného jej přijmout, pokud on sám ukáže aspoň minimální touhu po návratu. Ovšemže lidské konání bez Boha vede k hrozným koncům. Bůh jich však může užít, aby lidem ukázal, kam vede odklon od Zákona – pokud ovšem budou ochotni toto varování přijmout.

J. J. dovozuje na základě sporu mezi Petrem a Pavlem, že víra v Krista a v Zákon se vylučují. Ale Ježíš se přece k Zákonu jednoznačně hlásí, pouze jej naplňuje pochopením a láskou. Nezapomínejme, že Zákon byl smlouvou mezi Hospodinem a člověkem. Jeho principy jsou tedy závazné i pro nás. Z této naší podřízenosti Zákonu však plyne i pro většinu dnešních křesťanů povinnost klasického duchovního života, života v duchu obětí, s tréninkem zahrnujícím kázeň, sebezapor atd. To vše ovšem musí směřovat k Bohu, ne k vlastnímu sebeuspokojení, a musí se to dít formou přístupu modernímu člověku. Vždyť kázeň i sebezapor jsou nutné i z pohledu zcela přirozených: nepřijme-li významná většina lidstva za svůj např. režim ukázněného omezení spotřeby nebo tolerantní poměr k bližnímu jiné rasy či náborové orientace, nastane kolaps naší civilizace.

Na několika místech se J. J. vyjádřil s pohrdáním o velkých shromážděních. Ano, prorok našel Hospodina ve vlnku, nikoli v hlučném víchru, a i vážení učitelé duchovního života (Chautard) dávají přednost vnitřnímu životu před velkorysou a hlučnou činností. Přesto si velká shromáždění tak příkrý odsudek nezasluhují: i Ježíš kázal zástupům.

Kritickému pohledu autora nešel ani aparát církve a jeho praktiky. Co k tomu dodat? – Je jasné, že jakkoli je církev dílem Božím, realizuje se prostřednictvím lidí a že ani v církvi neplatí

Dobrý pastýř. Pol. 5. stol. Mozaika, Mauzoleum Gally Placidie, Ravenna.

zásluha „dal-li Bůh úřad, dá i rozum“. Je třeba počítat s obecně lidskými sklony k sobectví, lhostejnosti, lenosti, pyšce atd. A pak: Ježíš jednal s každým individuálně, protože do každého viděl. To církev při nejlepší vůli nemůže, ta musí trvat na obecně platných pravidlech. Individuální přístup si může dovoluji jen při individuálním duchovním vedení a při svátosti smíření, pokud bude zpovědník dostatečně moudrý a odpovědný. Jako instituce však musí být církev strážkyní autenticity Božího zákona, dokonce i za tu cenu, že své věřící ztratí (Jan 6, 68), ale s vědomím, že Bůh si najde příležitost k jejich spásu, budou-li o ni stát. Zde skutečně nelze spoléhat na demokracii, ale na poctivé a otevřené zkoumání Zjevení. A to je náležitý úkol pro teology i věřící vědce různých oborů, na nichž pak leží odpovědnost jak za dolamování nalemenejších útin a hašení doutnajících knoflíků (1z 42, 3), tak i za porušení Zákona (Mat 5, 19). Odpovědnost, již lze dostat jen co nejpocitivější otevřeností Duchu svatému.

Připustíme-li právo i povinnost věřících pomáhat církvi nalézat metody nové evangelizace konfrontováním jejich metod se současným životem i myšlením a třeba i kritizováním, musíme se ptát, jak má být tato kritika uskutečňována. Jistě je třeba respektovat běžné společenské normy: kritizovat slušně, nepodkládat zlý úmysl a kritizovaného neponižovat. Další

radu nám dává Ježíš: nejprve mezi čtyřma očima, pak s jedním svědkem, a pak teprve veřejně. Situace toho, kdo sáhne až k tomu poslednímu, tj. ke kritice veřejné (např. v tisku), není lehká: nevěřící mohou být pohoršeni, věřící ho nařknou z kacířství, a je-li to duchovní osoba, riskuje disciplinární řízení. Jen Pán může soudit, zda byl kritik veden snahou o nápravu či o vlastní popularitu, zda církevní orgán reagoval přiměřeně na předcházející upozornění, či je bohorovně přehlížel, a tak veřejnou kritiku vyprovokoval.

Co říci o knížce závěrem? Dospělým křesťanům ukazuje, že je možné a nutné, aby se jejich víra vyvíjela současně s tím, jak se vyvíjejí oni sami i svět kolem nich, a že při tom mohou dospět i k netradičním souvislostem a analogiím. Způsob, jakým autor mluví o církvi, může připadat neucitlivý, snižující její nadpřirozené poslání a přezírající její zásluhy o uchování naší víry a kultury. Budiž nám ale útechou, že církev ve svých dějinách překonala krůtké reformace, liberalismu, tzv. volné myšlenky i komunismu, kritiku, která fanaticky usilovala o zničení církve a náboženství vůbec, a že církvi i takováto destruktivní kritika naopak umožnila přežít a dodnes zaujímat aktivní pozici ve společnosti. Chci věřit, že i Jandouřkova kritická poznámka budou církvi nakonec k dobru.

Oldřej Fischer

Meditace pohanokřesťanské

Kolem knihy Jana Jandourka, která vyšla v loňském roce v ekumenickém nakladatelství Síl, zhoustlo rozpačité mlčení. Zdálo by se, že rozjímání o Kristově životě (knihy volně kopíruje tematickou strukturu duchovních cvičení sv. Ignáce nepřímou příčinou znepokojivou četbu. Od mladého kněze, který má blízko k Tovaryšstvu, bychom očekávali snahu přiblížit myšlenky sv. Ignáce modernímu českému čtenáři při zachování jejich původního ducha. Jan Jandourek se o to skutečně pokouší, jenže jeho interpretace ignaciánských exercicií se pod tlakem traumata a pochybností, které ho trápí, a pod vlivem nových moderních či postmoderních myšlenkových proudů vychylují z původního směru. Jak naznačuje „Poznámka na začátku“ i obsah všech 143 stran textu, koncepce knihy byla v průběhu psaní modifikována. Konečný text, který podržel původní formu meditací inspirovaných sv. Ignácem, odráží vývoj autorových názorů, jdoucí paralelně s vývojem společnosti a církve u nás, i vývoj jeho vztahu k jezuitskému řádu. Průvodci na duchovní cestě se mu spíše než sv. Ignác stávají moderní teologové, kteří se, jak uvádí, ne vždy těší oblibě „příslušných míst nahoře“. Text první části kolísá mezi snahou zavedit čtenáře do ignaciánské spirituality a kritickou reflexí (vedenou snahou o vypořádání se s hlubokými pochybnostmi) tradičních pojetí Boha, světa, hříchu, pekla, andělů, atd. Klíčem k porozumění se stává spíše hlubinná psychologie než dogmatika. Otázka, zda při boření modelů někde příliš snadno nenaboural také dosud platné a užitečné výsledky filozofického a teologického myšlení, přenechávám povolavějším kritikům. (Ničíméně věty jako „Kosmologický Bůh tím ztratil na své potřebnosti a je do značné míry mrtev“ mi připadají pouze jako obehnaná intelektuální klísej.) Střední část knihy – rozjímání z Kristova

života – obsahuje dobře napsané krátké homilie, které vycházejí z evangelijního příběhu a směřují k aktuálnímu stavu světa, církve, k náboženské atmosféře doby a k duchovnímu životu jedince. Autor si bere na mušku patologické jevy v oblasti křesťanské spirituality, církevní praxe i života společnosti. Terčem jeho kritiky se stala například kolaborace duchovních se státní mocí, xenofobie uvnitř církve, sektářská manipulace

Sv. Ignác z Loyoly

s dušemi, pochybná mariánská zjevení, atd. Nejde však jenom o kritiku, autor se rovněž pokouší ukázat, jak by věci měly vypadat podle Ježíšova ducha.

Rozpor mezi původním záměrem a skutečným obsahem meditací se nejokatěji projevil v předposlední kapitole, která začíná citací pravidel sv. Ignáce pro pravé smýšlení v bojující církvi. První pravidlo hovoří o tom, že „když jsme se vzdali veškerého úsudku, musíme být připraveni a ochotni poslouchat ve všem pravou snoubenku Krista, našeho Pána, kterou je naše svať, hierarchická Matka církev“. Následující autorovy úvahy o církvi jako náboženské instituci končí přesvědčením, že je možné, a vzhledem k četným a neléčným nemocem církevního organismu téměř jediné možné, být v církvi disidentem. Janu Jandouřkovi nelze upřít, že se orientuje v pokoncilním teologickém myšlení, právě tak jako mu nelze upřít, že důvěrně zná mnohá bolavá místa církevní praxe. Jestli mu něco naprosto chybí, tak je to schopnost vzdát se veškerého (vlastního) úsudku a ve všem ochotně poslouchat hierarchickou Matku církev, tak, jak to ve své době požadoval sv. Ignác. Pro příliš horlivé katolíky, kteří by chtěli lámat nad Janem Jandouřkem hůl, dodávám, že jeho revolta se odehrává ve jménu větší věrnosti Ježíšovi evangelii a lidskému přístupu k člověku. Napětí mezi východiskem a vyústěním autorova myšlení odpovídá napětí mezi tradičními kořeny církve a jejím vývojem v moderní době. Jandouřkova „náboženská mikroeseje“ neomylně nasávají atmosféru doby, fungují jako čidlo citlivé na problémy ukryté pod povrchem. (Napětí uvnitř sociálního organismu, kterým je i církev, vzniká v důsledku rozdílné rychlosti vývoje jednotlivých částí. Tato myšlenka, kterou jsem kdesi nedávno četl, podle mého názoru mnohé objasňuje.) Problémový ovšem může být i autorův

Církev jako societas perfecta, 18. stol.

individuální, existenciálně laděný přístup. Jeho zápas s absurditou a surovostí světa pokračuje zápasem s neosobní institucí (církvi), která s použitím úřednického aparátu (klérus) dusí život. Zvlášť příslušníci kléru jsou stavěni do světla, které není ani lichořivé, ani laskavé, v případě mnoha kněží navíc ani spravedlivé a pravdivé. Nevím jak moc ona „instituce“ a její „úředníci“ Janu Jandouřkovi ublížili. Polemicky vyrocená kritika se však v tomto směru střejuje pouze do karikatury, byť sugestivně vyvedené. Nejsem si jist, je-li odchod do disentu tím nejlepším, co Jan Jandourek může pro církev a pro sebe udělat. Určitě by to neměl být odchod do osamělosti a rezignace.

Josef Gabriel

První masmediální problémy vyvstaly snad už s vynálezem knižtisku. Situace se poněkud zkomplikovala objevem prvního elektronického média, tj. rozhlasu. To další, zvané audiovizuální (tj. televize), působí už důvodně starostí, ba dokonce obav. Natočit několikaminutový rozhlasový pořad stojí pár stovek. U televizního to nejsou stovky ani tisíce, ale desetitisíce. Televize je možná jen tam, kde se točí velké peníze. Velké peníze znamenají i velké zájmy. A velké zájmy znamenají velká pokušení. Největším z nich je monopol. Demokracie se mu brání tím, že udržuje v rovnováze působnost médií komerčních (do kterých veřejnost mluvit nemůže) a veřejnoprávních, tedy tzv. duální (podvojný) systém. Následující článek pojednává o tom, jak se to daří současné české společnosti.

Ve všech západních demokraciích je vývoj masmédií věnována velká pozornost. Platí to především o televizi, jejíž vliv nebývá vzrůstá. Televize má totiž moc utvářet veřejné mínění. Svým působením dokáže snadno a rychle potlačit jiné hodnotové stupnice a způsoby vidění světa.

V současné době neohrožuje naši demokracii žádná vnější moc, ale pouze vnitřní nepřítel. Patří k nim nekontrolovaná televize, jak napsal krátce před smrtí filozof Karl Popper. Její možné zneužití hrozí ve všech postkomunistických zemích. Tam totiž dosud nefungují přiměřené kontrolní mechanismy. Na Západě se vytvářely dlouho a postupně. Na Východě se zrodily náhle po pádu komunistických režimů (viz naše Rada pro rozhlasové a televizní vysílání) bez jakékoli zkušenosti s rychlým růstem audiovizuální moci a s důsledky jejího společenského vlivu.

U nás je tento problém zvláště aktuální i proto, že se zhroutil duální systém a že výsledek příštích parlamentních voleb asi rozhodne hlavně TV Nova, která má největší vliv na utváření veřejného, tedy i volebního mínění. Vážnost situace podtrhuje i bezvýsledné pokusy Rady tomuto vývoji čelit. Je jisté lákavé považovat krizi duálního systému za pouhý okrajový jev a svádět ji na zvláštnost postkomunistických poměrů, nemajících jině obdobu. I kdyby tomu tak bylo, jistě by neškodilo vytvořit si kontrolní mechanismy, které by bránily nedemokratickým výstřelkům. Právě o nich zde bude řeč.

* * *

Televize Nova patří firmě CET 21, České spořitelně a hlavně bermudské společnosti Central European Media Enterprises Ltd., která vlastní 66 % jejích akcií. Díky slabé konkurenci získala TV Nova během dvou let největší podíl na trhu a má nejvíce diváků (přes 70 %). Přičteme-li k tomu týdeník *Ano* (přes 250 000 předplatitelů) a Rádio Nová Alfa, pak TV Nova disponuje obrovskou mocí, pod jejímž tlakem se zhroutil duální systém, schválený parlamentem. Takováto koncentrace mediální moci nemá jinde obdoby.

V polovině osmdesátých let byl ve Francii schválen podobný duální systém, jaký existuje dnes u nás. První kanál (TF1) byl privatizován. Od té doby se tam vede mezi soukromými (TF1, M6, Canal+) a veřejno-

právními (F2, F3) nemilosrdný boj o diváka. Vedení všech těchto subjektů musela vypracovat nové vysílací plány s úkolem zajistit co nejvyšší sledovanost. Jeden soukromý kanál mezitím zanikl, ale ostatní v rámci těchto podmínek udílení vysílací licence reagovaly na přání diváků vcelku pružně. Veřejnoprávní stanice vyšly z tohoto boje velmi dobře. Soukromé kanály TF1 a M6 sleduje 34 % a 15 % diváků, veřejnoprávní F2 a F3 25 % a 19 %. Průzkum jejich sledovanosti se provádí neustále a potvrzuje, že ani jedna stanice ve Francii nemá monopol

kolaps duálního audiovizuálního systému

na informace, zábavu a publicistiku jako u nás TV Nova a že tam byl zachován duální systém, jehož obě větve jsou v účinku na divácké mínění srovnatelné.

U nás je situace jiná. Vedení veřejnoprávní televize (ČT1, ČT2) zřejmě usnulo na vavřínech minulé doby, kdy pod patronátem KSČ kontrolovalo veškeré vysílání. Vůči koncesionářům je to nezodpovědné. Management získává jejich peníze, ale jeho programy sleduje méně než čtvrtina plátců. Rozpočet České televize na rok 1996 počítá předem s deficitem ve výši 360 milionů korun! Takové flásko se na Západě řeší radikálně: najde se jiná skupina profesionálů, kteří nakládají s penězi koncesionářů odpovědněji a nenechají se převládat soukromými kanály tak jako u nás.

výše, konzervatismem, ale naruby. Proč naruby? Především proto, že jde velmi často ruku v ruce s nekompromisním prosazováním a lpěním na vývoji, časovosti a historické či kulturní podmiňovanosti dogmatické a morální doktríny církve.

Dogmata a morální principy se vztahují

* * *

Větším nebezpečím než pochybné profesionální kvality vedení ČT1 a ČT2 je však chování TV Nova, které je v rozporu se zájmy demokratické společnosti. Zřejmě se řídí zásadou, že kdo má největší audiovizuální vliv a moc, může se prosadit a mohl by vládnout; a kdo vládne, může skrze svou televizi prosadit, co uzná za vhodné. O tom se může každý přesvědčit na vlastní oči, sleduje-li pořad *Volejte řediteli*. Je to nejen sled odpovědí na vybrané dotazy, ale solistická exhibice, jejímž cílem je nadbíhat divákům, a tím zvýšit popularitu generálního

* * *

Je to *bezprecedentní* jev v současné „postmoderní“ společnosti. Za zmínku stojí snad jen bývalý italský premiér Silvio Berlusconi. Ten sice vlastní tři televizní kanály, ale nemá a nemá svůj vlastní program, tedy ani přímý vliv na diváka-voliče, jaký má generální ředitel TV Nova. Bylo by fatální chybou tento rozdíl podceňovat. Tím není řečeno, že oba způsoby ovlivňování (přímý a nepřímý) nejsou pro demokratické instituce destruktivní. Je známo, jak Berlusconi v době svého působení v čele vlády hýbal italskou masmediální a politickou scénou. Ze své pozice se rozhodl vyměnit prakticky celé vedení italské veřejnoprávní televize RAI. Ani protesty novinářů, ani stávka zaměstnanců zpravodajství ho nepřinutily toto nařízení zrušit. Jako vlastník tří soukromých stanic kontroloval poté, co do vedení RAI dosadil své lidi, téměř všechny masmediální organizace.

Při analýze masmediální situace v západních zemích je však třeba rozlišovat. Na rozdíl od Itálie, kde byl při udílení vysílacích licencí porušován zákon, není např. v USA takové ovládnutí masmediálního trhu jediným subjektem možné. Federal Communication Commission (FCC) brání pokusům o jeho monopolizaci a hájí důsledně zájmy diváků, demokratické principy a zákon. Také francouzský Conseil supérieur de l'audiovisuel (CSA) je přísným dráhem vysílací praxe televizních i rozhlasových stanic a v současné době pro ně připravuje etický kodex.

ředitele (ten má proto i svou figurku v satirickém pořadu *Gumáci*). Nelze přehlédnout, že jde i o nadbíhání největší vládní straně, jejímž předsedovi věnuje TV Nova na začátku nejsledovanější doby pravidelný páteční pořad *Otázky pro premiéra*.

Ve vyspělých demokraciích by toto nebylo myslitelné. Zneužití *celoplošné* televize ve prospěch jednoho subjektu se řeší propuštěním vedení, případně odnětím licence. Navíc tam mají Rady pro televizní a rozhlasové vysílání – k nelibosti šéfů elektronických médií – široké pravomoci. Licenční podmínky jsou tam přísné a vysílací praxe médií je bedlivě kontrolována, aby vysílání nebylo v přímém rozporu se zájmy demokratického státu.

V takovém rozporu je u nás porušování principu rovnosti příležitostí. Ten byl znám už zakladatelům americké demokracie. Předpokládá, že političtí činitelé nebo kandidáti na politickou funkci mají v soutěži o přízeň spoluobčanů stejnou příležitost. Ani vládní činitelé, ani prezident, natož představitelé opozice, se na obrazovce TV Nova neobjevují tak často jako Vladimír Zelený a Václav Klaus. Přitom generální ředitel nemá vůči občanům politickou ani ekonomickou odpovědnost, proto může moralizovat, přitakávat, naříkat a slibovat co chce a jak chce. Populismus, demagogie a manipulace veřejným míněním tak má otevřené dveře.

* * *

Každá společnost chová v sobě síly své vlastní destrukce. Jednou z nich je v dnešní době nekontrolovatelná televize. Uvědomíme-li si možné důsledky kolapsu našeho duálního systému, musíme připustit, že ovládnutí masmediálního trhu jediným subjektem ohrožuje pluralitu, a tím podkopává jeden z pilířů naší demokracie.

Jan Ratkin

KONZERVATISMUS NARUBY

vlastní. Paradoxně, a to nikoliv v chesťonovskými pozitivním významu, by však mohl být sledován i postoj určitého názorového proudu uvnitř církve. Dal by se možná nazvat konzervatismem naruby, neboť se vyznačuje tím, že často citovaný, a sám o sobě jistě dobrý, požadavek „návratu ke kořenům“ vztahuje převážně na liturgii a některé disciplinární oblasti církevního života. Může to být prezentováno výrokem jistého liturga o liturgických oděvech a liturgických barvách jako o zbytečnosti, balastním koloritu doby, který prvotní církev neznala, a od něj je proto dobré abstrahovat. Nebo např. požadavkem volby biskupa místní křesťanskou obcí, neboť tak to bylo v prvních staletích. Stejně jako otázkou dobrovolnosti kněžského celibátu a jistě bychom našli dosti jiných příkladů.

Tato touha po praxi prvotní církve je obvykle spojena i s považováním vývoje této praxe ve středověku a novověku za deformující a škodlivou té původní, ryzí formě. Takový postoj je však, lidově řečeno, na hlavu postavený, nebo, jak už bylo řečeno

k neměnným, metafyzickým pravdám. Vývoj dogmat může být proto pouze vnější, tzn. dogmata mohou být novým způsobem formulována, hlouběji chápána a rozvíjena, aplikována na nové otázky atd., ale vývoj podstatný, tj. změna samotné myšlenky formulované dogmatem, je katolíky nepřijatelný.

Naproti tomu vývoj liturgických forem, disciplín a životní praxe církve je nejen možný, ale i žádoucí a nezbytný. Nejeden se totiž o otázky neměnné pravdy, ale o uspořádání církve, společnosti a jejich života, což jsou problémy časové, a tedy i proměnné. Znalost starokřesťanské praxe je bezpochyby sama o sobě dobrá a potřebná, neboť starokřesťanské vnější formy nesou velmi zřetelné stopy původního chápání věcí podstatných (tedy jádra tradice), ale není možné ji absolutizovat na jediný žádoucí životní styl.

Je pravda, že II. vatikánský koncil, na nějž se zastánci zmíněných pozic často odvolávají, byl vysoce progresivní a – můžeme-li to tak říci – novátorský. Ale to je způsobeno skutečností,

že koncil byl v první řadě pastorační, tedy týkal se hlavně oblastí, která změny a vývoj nutně potřebuje. Skok učiněný koncilem byl obrovský hlavně proto, že v posttridentické době došlo v reakci na reformaci nejen ke zdůraznění stálosti věroučné a morální doktríny (což je dobré), ale i k ustutí liturgického a společ-

biskupské služby nebo církevní administrativy je nutno diskutovat a při řešení postupovat perspektivně. Retrospektivní pohled může pomoci, ale vždy je třeba mít na paměti, že „nelze dvakrát vstoupit do téže řeky“.

Tomáš Machula

PERSPEKTIVY

příloha Katolického týdeníku

Odpovědný redaktor: Jaroslav Šubr

Redakční rada:

Květoslava Neradová, Oto Mádr, Petr Kolář, SJ, Odilo Štampach, OP, Petr Přihoda, Václav Frei, Jaroslav Med (předseda), Josef Gabriel, Zdeněk Jančařík, SDB, Miloš Doležal, Václav Dvořák

Adresa redakce:

Londýnská 44, 120 00 Praha 2 – Vinohrady
tel. 25 77 55, linka 23

Fotosazba Pavel Vodička

Výběr z Perspektiv v Braillově slepec-kém písmu lze objednat na adrese: David Nebeský, Knihovna pro nevidomé a těžce zrakově postižené, Platnéřská 2, 110 00 Praha 1. Tel. 24 81 02 42/linka 166

Nevyžádané rukopisy se nevracejí!